

Miljöövervakning av utgående vatten & slam från svenska avloppsreningsverk

Resultat från år 2012 och 2013
och en sammanfattning av slamresultaten för åren 2004-2013

Beställare: Naturvårdsverket
Kontrakt: 219-13-004
Programområde: Miljögiftssamordning
Delprogram: Miljögifter i urban miljö
Utförare: Peter Haglund; Kemiska institutionen, Umeå universitet

NATIONELL
MILJÖÖVERVAKNING
PÅ UPPDRAG AV
NATURVÅRDSVERKET

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	3
BAKGRUND	3
RENINGSVERKEN.....	4
Henriksdals reningsverk.....	6
Ryaverket.....	6
Öns reningsverk.....	6
Gässlösa reningsverk.....	7
Ellinge reningsverk.....	7
Nolhaga reningsverk.....	7
Borlänge reningsverk.....	8
Bergkvara reningsverk.....	8
Bollebygds reningsverk.....	8
FÖRENINGAR.....	8
PROVTAGNING OCH PROVBANKNING.....	10
Utgående vatten.....	10
Slam.....	10
ANALYS OCH KVALITETSSÄKRING.....	10
RESULTAT	12
ANTIBIOTIKA.....	12
Utgående vatten.....	12
Slam.....	12
BROMERADE DIFENYLETRAR (PBDE).....	14
Slam.....	14
KLORPARAFFINER (PCA).....	16
Slam.....	16
FLUORERADE ÄMNEN.....	18
Utgående vatten.....	18
Slam.....	18
FOSFATESTRAR.....	22
Utgående vatten.....	22
Slam.....	22
FTALATER OCH BUTYLHYDROXYTOLUEN.....	25
Utgående vatten.....	25
Slam.....	25
KLORBENSENER.....	27
Slam.....	27
KLORFENOLER, NONYL- OCH OKTYLFENOLER, TRICLOSAN OCH BISFENOL A.....	28
Utgående vatten.....	28
Slam.....	28
KLORERADE DIBENSO-P-DIOXINER, DIBENSOFURANER OCH BIFENYLER.....	31
Slam.....	31
METALLER.....	35
Utgående vatten.....	35
Slam.....	35
ORGANOTENNFÖRENINGAR.....	38
Utgående vatten.....	38
Slam.....	38
SILOXANER.....	41
Slam.....	41
NSAID´S.....	43
Utgående vatten.....	43
MYSKÄMNEN.....	44
Utgående vatten.....	44
Slam.....	44
ÖSTROGENA OCH ANDROGENA EFFEKTER.....	45
Utgående vatten.....	45
REFERENSER	46

Sammanfattning

Förekomsten av organiska substanser i utgående vatten (fr.o.m. 2011) och/eller slam från nio svenska avloppsreningsverk (ARV); Stockholm (Henriksdal), Göteborg (Ryaverket), Umeå (Ön), Borås (Gässlösa), Eslöv (Ellinge), Alingsås (Nolhaga), Bollebygd, Borlänge och Bergkvara (Torsås) har undersökts. Följande ämnen/ämnesgrupper har ingått i studien (fr.o.m. 2004): antibiotika (fluorokinoloner), bromerade difenyletrar, klorparaffiner, fluorerade ämnen, fosfatestrar, ftalater, butylhydroxytoluen, klorbensener, klorfenoler, triclosan, organotennföreningar, metylsiloxaner, metaller samt klorerade dibenso-*p*-dioxiner, dibensofuraner och bifenyler. Dessutom ingår även fr.o.m. 2010: myskämnen, NSAID's, bisfenol A och nonyl- och oktylfenoler.

Graferna i denna rapport redovisar slamhalterna för perioden 2004-2013 och utgående vattenhalter för år 2013. Bollebygd reningsverk ingick inte i den nationella miljöövervakningen under 2004 och Floda reningsverk har fr.o.m. 2010 ersatts av Borlänge reningsverk och Bergkvara reningsverk.

Liksom tidigare år så är slamhalterna generellt lika såväl mellan reningsverk som över tid. Med andra ord är mellanårsvariationen generellt lika stor som variationen mellan olika reningsverk. Det finns dock några avvikelser. Slam från Gässlösa ARV har generellt flera fluorerade ämnen än övriga reningsverk samt högre halter av perfluoroktansyra (PFOA) och Di-*iso*-decylftalat (DIDP).

En nyligen genomförd tidstrendanalys (Olofsson, Bignert & Haglund, 2012) visade på signifikant minskande halter över tid (2004-2010) för kobolt, antibiotikat norfloxacin, triklosan, mono- och dibutyltenn, fluorkemikalien PFOSA, 1,2,4-triklorbensen, flamskyddskemikalierna PBDE-154 och PBDE-183 samt högklorerade dioxiner och furaner (heptaCDD, OCDD, 1,2,3,4,6,7,8-hepta-CDF och OCDF). Samma studie fann signifikant ökande trender för linjära metylsiloxaner (MDM, MD2M och MD3M), 1,4-diklorbensen och flamskyddskemikalien deca-BDE. Det fanns även indikationer på minskande trender för antibiotikat ciprofloxacin, PBDE-99, fluorämnet PFDoDA, 2,3,7,8-tetraklordibensofuran (TCDF) och klorparaffiner (MCCP) samt ökande trender för två organofosfater (TDCPP och TBEP).

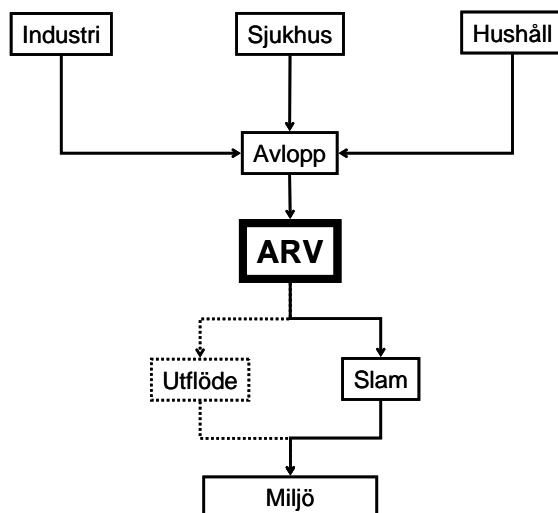
Sentida data för 2011-2013 visar på fortsatt minskande trender för samtliga ämnen med statistiskt signifikanta tidstrender, förutom för triclosan och OCDD för vilka haltminskningen planat ut. Det finns även tydliga tecken på minskande halter av två antibiotika (ciprofloxacin och ofloxacin), två flamskyddskemikalier (PBDE-47 och PBDE-99) och två mjukgörare (DEHP och DIDP).

Halterna av linjära metylsiloxaner fortsätter att öka. Däremot verkar halterna av några av de ämnen som tidigare visat ökande trender plana ut (1,4-diklorbensen) eller till och med vänt nedåt (deca-BDE). Det senare verkar även gälla för flera dioxin-lika PCB (ex. PCB118, PCB126 och PCB169). Däremot verkar halterna av två organofosfater (TDCPP och TDCPP) öka. Dessa ersätter i många tekniska applikationer PBDE (vilka minskar i halt).

Bakgrund

Ungefär en tredjedel (30 000) av de kemikalier som förekommer i teknosfären anses vara kemikalier som samhället använder varje dag. I detta kemikaliesamhälle utgör reningsverken en central länk mellan teknosfären och den yttre miljön. De flesta kemikalierna från samhället samlas upp i de kommunala reningsverken, vilket medför att avloppsreningsverk är en sekundär transportväg (via utgående vatten eller slam) för dessa substanser ut till miljön, se Figur 1. Under reningsprocessen ansamlas näringsämnen från avloppsvattnet i slammet som därför bör återföras till produktiv mark i ett kretsloppsanpassat samhälle. Dessvärre ansamlas också miljö- och hälsofarliga ämnen i slammet, vilket gör slam till en mycket relevant matris att

analysera för att upptäcka nya miljöfarliga ämnen och för att fastlägga tidstrender för vissa prioriterade miljö- och hälsofarliga ämnen från samhället.

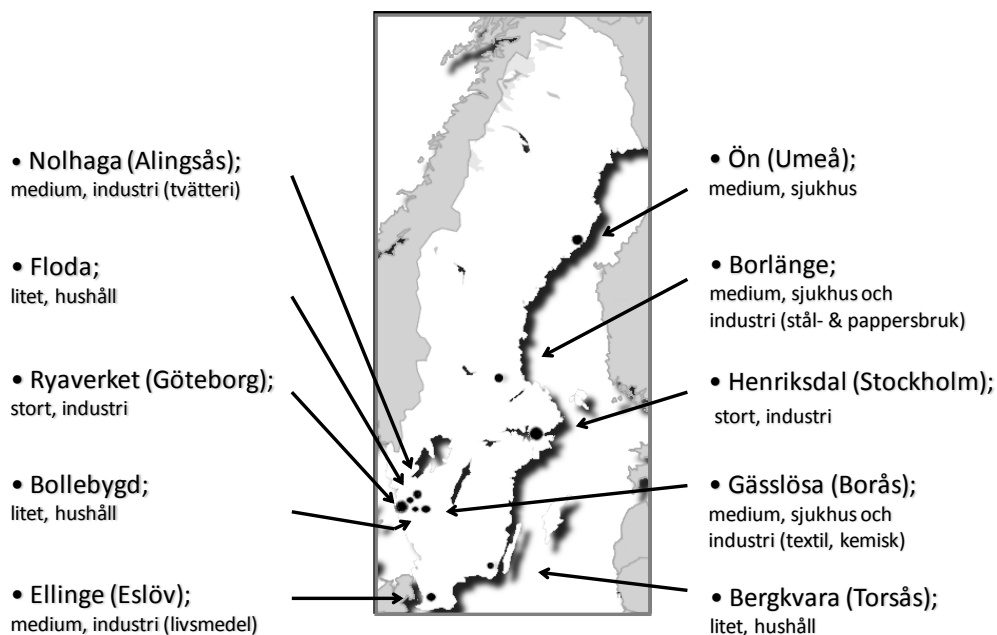

Figur 1. Förenklat flödesschema för kemikalier från samhället till miljön, ARV = Avloppsreningsverk.

Det övergripande syftet med denna årliga miljöövervakning är att kontrollera halterna av ett stort antal miljögifter i utgående vatten och slam i representativa svenska reningsverk. Halterna från denna årligen återkommande kvantifiering kan vid senare tillfälle utnyttjas för att fastlägga tidstrender, slamdata finns för år 2004-2013 [1-4].

Reningsverken

Vid urvalet av de avloppsreningsverk som ingår i projektet togs särskild hänsyn till reningsverkens storlek, belastning, teknisk prestanda, förhållande mellan industri-, hushåll- och övrigt avlopp samt geografisk spridning. Detta resulterade i följande sju reningsverk (år 2004); Stockholm (Henriksdal), Göteborg (Ryaverket), Umeå (Ön), Borås (Gässlösa), Eslöv (Ellinge), Alingsås (Nolhaga) och Floda, Bollebygds reningsverk ingår fr.o.m. 2005 och Floda utgår fr.o.m. 2010, samt fr.o.m. 2010 ingår Borlänge och Bergkvara (Torsås) reningsverk, dvs, totalt ingår nio reningsverk i den nationella miljöövervakningen fr.o.m. år 2011. Reningsverkens lokalisering, storlek och belastning kan ses i Figur 2. Information om bl.a. antalet anslutna kunder (även uttryckt som personekvivalenter, pe), volym inkommande vatten och mängd producerat slam för respektive reningsverk finns i Tabell 1.

Figur 2. Avloppsreningsverkens lokalisering, storlek och belastning,

Tabell 1. Information om reningsverken [5].

	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
Anslutna (kpers)	649	26	92	737	82	20	4,1	44	5,9
Anslutna (kpe)	640	27	129	656	73	74	3,7	25	2,5
Inkommande vatten (Mm ³ /år)	119	3,2	13	89	13	3,7	0,24	5,6	0,6
Dagvatten ¹ (%)	57	24	20*	5*	50	28	21	35	46
Renings- process ²	MCBD	MBCD	MCBD	MCBD	MBCD	MBCD	MBCS	MCBD	MBCS
Producerat slam (ton TS/år)	13300	690	2300	14400	2400	1100	78	1200	110
TS slam (%)	30	23	31	27	21	18	2,4	35	17
Uppehållstid (rötning)	15	17	18	19	25	30	--	15	--

¹ Ovidkommande vatten; Uppskattning enl. ARV-personal. ² M: Mekanisk rening, C: Kemisk rening, B: Biologisk rening, D: Rötning (anaerobisk), S: Stabilisering (aerobisk).

Henriksdals reningsverk

Henriksdals reningsverk finns i Stockholm och är ett av de två största reningsverken i Sverige och har följande orter anslutna: Stockholm, Huddinge, Haninge, Nacka och Tyresö. Reningsverket processar ett blandat avlopp med inslag av industriavlopp och har två större sjukhus anslutna, samt har tvätterier och livsmedelsindustri anslutet. Certifierat enligt REVAQ (<http://www.svensktvatten.se/Vattentjanster/Avlopp-och-Miljo/REVAQ/Certifiering/>), försöker förbättra slamkvaliteten så att slammet ska kunna utnyttjas till att spridas på åkrar.

Reningsprocessen

Grovrensningar, sandfång, förluftning och tillsats av järnsulfat, försedimentering, bioreaktor (biologisk rening), eftersedimentering, efterfällning med järnsulfat och sandfilter. Slam tas ut i försedimenteringen, bioreaktorn och eftersedimenteringen, förtjockas och rötas (uppehållstiden i rötkammarna är ca. 19 dygn). Polymertillsats sker efter rötning och slammet centrifugeras innan slutprodukten erhålls.

Ryaverket

I Göteborg finns Ryaverket som är ett av de två största reningsverken i Sverige och har följande orter anslutna: Göteborg, Ale, Härryda, Kungälv, Mölndal och Partille. Reningsverket processar ett blandat avlopp med inslag av industriavlopp, lakvatten och 5500 m³ (5% TS) organisk material från storkök samt har ett större sjukhus, tvätterier och livsmedelsindustri anslutet. Certifierat enligt REVAQ, försöker förbättra slamkvaliteten så att slammet ska kunna utnyttjas till att spridas på åkrar.

Reningsprocessen

Grovrensningar, försedimentering, tillsats av järnsulfat, aktivslambassänger (biologisk rening), eftersedimentering, hälften av vattnet leds här till biobäddarna för rening av kväve och recirkulation genom aktivslambassängerna. Slam tas ut i försedimenteringen och eftersedimenteringen, förtjockas och rötas (uppehållstiden i rötkammarna är ca 15 dygn). Polymertillsats sker vid Ryaverken och slammet antingen centrifugeras eller pressas för att avvattnas innan slutprodukt erhålls.

Öns reningsverk

Öns reningsverk är belägen i Umeå, en medelstor stad, som har ett stort sjukhus och ett stort universitet anslutet till reningsverket. Mycket liten andel industriellt avloppsvatten processas.

Reningsprocessen

Grovrensning, sandfång, tillsats av järnsulfat, luftningsbassänger, försedimentering, luftade bassänger med biologisk rening och slutsedimentering. Slammet tas ut i försedimenteringen och förtjockas (i förtjockaren tillkommer även externslam från kommunens övriga reningsverk, ca. 17% av den totala andelen producerat slam härrör från externslam). Därefter rötas slammet i rötkammaren, som har en uppehållstid på 18 dygn, följt av polymertillsats och centrifugering.

Gässlösa reningsverk

Gässlösa reningsverk behandlar avloppsvatten från Borås centralort och ett flertal samhällen samt från sjukhus och flera stora textilindustrier. Verket processar även avloppsvatten från plast- och kemisk industri. Certifierat enligt REVAQ, försöker förbättra slamkvaliteten så att slammet ska kunna utnyttjas till att spridas på åkrar.

Reningsprocessen

Mekanisk rening med grovrensning, sandfång och flockning, biologisk rening med försedimentering, biobäddar och mellansedimentering, kemisk rening med flockning och slutsedimentering följt av klorkontaktbassäng. Primärslam från försedimenteringen och överskottsslam från mellansedimenteringen förtjockas innan rötningen som sker tillsammans med externslam från kommunens övriga reningsverk (ca. 15% av den totala andelen producerat slam härrör från externslam). Uppehållstiden i rötkammaren är ca 25 dygn. Slutligen avvattnas slammet med hjälp av centrifugering.

Ellinge reningsverk

I Eslöv processar Ellinge reningsverk en mycket stor andel industriavlopp (64000 pe industri av totalt 74000 pe) som nästan uteslutande härrör från livsmedelsindustrin. Verket har även tvätterier anlutet. Följande orter är anslutna till reningsverket: Eslöv, Gullarp, Kungshult och Marieholm. Certifierat enligt REVAQ, försöker förbättra slamkvaliteten så att slammet ska kunna utnyttjas till att spridas på åkrar.

Reningsprocessen

Rensgaller, sandfång, två försedimenteringsbassänger där den ena är till för kommunalt vatten och den andra för vatten från livsmedelsindustrin (primärslam till rötkammare), biobäddar, aktivslamanläggning, fällning och sedimentering (sekundärslam till rötkammare). Därefter rötas slammet (uppehållstid ca 30 dygn) och centrifugeras innan slutprodukt erhålls.

Nolhaga reningsverk

Nolhaga reningsverk är belägen i Alingsås och har industrianslutningar av varierande karaktär. Ett större tvätterier och en avfallsdeponi är också anslutna till reningsverket. Avloppsreningsverket i Nolhaga serverar Alingsås tätort och Västra Bodarna.

Reningsprocessen

Det inkommande vattnet passerar ett rensgaller, sandfång och förluftas innan det pH-justeras med svavelsyra före biobädden. Aluminiumsulfat tillsätts i första flockningsbassängen och vattnet leds sedan till eftersedimenteringsbassängen. Uttag av slam härur sker kontinuerligt innan det förtjockas och pumpas till rötkammaren som har en uppehållstid på 17 dygn. Det rötade slammet förtjockas ännu en gång innan polymer tillsätts och slammet avvattnas före kompostering. Externslam från kommunens övriga reningsverk, privata slambrunnar och egen latrinstation tas emot och förs in tillsammans med inkommande vatten.

Borlänge reningsverk

Borlänge reningsverk är ett medelstort verk och har små industrier anslutna samt processar det sanitära vattnet från ett stålverk och ett pappersbruk, samt avloppsvatten från två relativt stora verksamheter som bägge producerar kosmetiska produkter och hygienprodukter. Avloppsreningsverket i Borlänge har även ett sjukhus anslutet.

Reningsprocessen

Reningsverket processar det inkommande vattnet mekaniskt, följt av kemiskt och biologiskt rening och slutligen rötas slammet (uppehållstid ca 15 dygn).

Bergkvara reningsverk

Bergkvara reningsverk i Torsås är ett litet reningsverk utan större industriell belastning, processar uteslutande hushållsavlopp.

Reningsprocessen

Det inkommande vattnet genomgår mekanisk, biologisk och kemisk rening och slammet stabiliseras aerobiskt.

Bollebygds reningsverk

Bollebygds reningsverk processar uteslutande hushållsavlopp från Bollebygds kommun. Verket är utan större industriell belastning, men fr.o.m. hösten 2009 renas även processvatten från färgindustrin.

Reningsprocessen

Det inkommande vattnet passerar först ett rensfilter, sedan sker biologisk rening med tillsats av Ekoflock 90 REV. Därefter mellansedimentering följt av flockningsbassäng med Ekoflock 90 och slutligen slutsedimentering. Slammet stabiliseras aerobiskt.

Föreningar

De ämnen som ingår i detta projekt är bl.a. utvalda från EUs vattendirektivslista (WFD) och från den finska prioriteringslistan, se Tabell 2. Perfluoroalkylsubstanser, organofosfater, fluorokinoloner (antibiotika), butylhydroxytoluen, myskämnena, PCDD/F och WHO-PCB valdes utifrån resultat från Naturvårdsverkets screeningstudier. Slutligen ingår en del andra substanser som tillhör samma ämnesgrupp som de tidigare nämnda och som lätt kan bestämmas parallellt ("på köpet ämnen"), samt har östrogena och androgena effekter (biotester) uppmätta och kvantifieras i utgående vatten.

Tabell 2. Sammanställning av föreningar och urvalskriterier.

Grupp	Namn	WFD	OSPAR	Finsk prio	Screening	"På köpet"
Fenoler	Pentaklorfenol	X				
	Övriga klorfenoler				X	
	Butylhydroxytoluen				X	
	Triclosan				X	
	Bisfenol A					
	Nonyl- och oktylfenol	X				
Klorbensener	124-Triklorbensenen	X				
	Pentaklorbensenen	X				
	Hexaklorbensenen	X				
	Övriga di-, tri- och tetra-klorbensener					X
Fosfatestrar	Tris(2-butoxyethyl)fosfat				X	
	Tris(2-kloroetyl)fosfat				X	
	Tris(kloropropyl)fosfat				X	
	Tris(1,3-dikloro-2-propyl)fosfat				X	
	Trifenylfosfat				X	
Ftalater	Di-(2-etylhexyl)ftalat (DEHP)	X		X		
	Dimethyl- och dietylfталat					X
	Di- <i>n</i> -butyl- och butylbenzylftalat			X		
	Di- <i>n</i> -oktyl-, di- <i>iso</i> -nonyl-, di- <i>iso</i> -decylftalat					X
Antibiotika	Ofloxacin (fluorokinolon)				X	
	Norfloxacin (fluorokinolon)				X	
	Ciprofloxacin (fluorokinolon)				X	
Dioxinlika ämnen	WHO-PCB				X	
	PCDD/F				X	
Övriga POP	Polybromerade difenyletrar (PBDE)	X				
	Klorparaffiner (PCA)	X				
	Perfluoroämnen (PFAS)	X ¹			X	
	Metylsiloxaner		X			
Metaller	Bly och Pb-föreningar	X				
	Kadmium och Cd-föreningar	X				
	Kvicksilver och Hg-föreningar	X				
	Nickel och nickelföreningar	X				
	Arsenik, kobolt, krom, koppar, vanadin, zink					X
Metallorg.	Tributyltennoxid	X				
	Mono-, di- och tetrabutyltenn					X
	Mono- och dioktyltenn					X
	Tricyklohexyltenn					X
	Mono-, di- och trifenyltenn					X
Myrkämnerna	Tonalide (AHTN), galoxolide (HHCB)				X	
	Myrk xylene, myrk keton		X ²	X		
NSAID's³	Ibuprofen, naproxen, ketoprofen, diclofenac				X	

¹ PFOS (2013/39/EU)

² Myrk xylene: OSPAR. ³ Non steroidal anti-inflammatory drugs

Provtagning och provbankning

För att få så representativa prov som möjligt sker provtagningen varje år i oktober månad, under normala driftsförhållanden och efter en period med normala väderförhållanden. Proverna överförs till specialdiskade glasburkar och levereras omgående till Umeå universitet där de delas i portioner för de olika analyserna och för provbankning (slam). Proverna förvaras sedan i kyl/frys. Aktuella driftparametrar vid provtagningstillfället dokumenteras av provtagaren vid respektive reningsverk.

Utgående vatten

Ett (flödesproportionellt) veckoprov tas per reningsverk, dvs, 7 dygnsprov poolas till ett veckoprov.

Slam

Ett samlingsprov tas per reningsverk. Provtagningen sker en veckodag, dock inte en måndag för att representera normal belastning från industrier och andra verksamheter som eventuellt har reducerad verksamhet under helger. Provtagningen sker inom en timme efter avvattning.

Den större delen av proverna frystorkas, homogeniseras och delas i lämpliga delprover som skickas till Naturhistoriska riksmuseet för arkivering i deras provbank.

Analys och kvalitetssäkring

Proverna är kemiskt analyserade enligt lämpligast metod (Tabell 3), specifik för varje ämne/ämnesgrupp, och utförda av: Eurofins Environment Sweden AB (Lidköping), ALS Scandinavia AB (Luleå), Institutionen för tillämpad miljövetenskap (ITM, Stockholm universitet), IVL Svenska Miljöinstitutet (Stockholm) och Kemiska institutionen (Umeå universitet).

Eftersom många av föroreningarna är relativt nya har det inte alltid gått att använda ackrediterade metoder. I Tabell 3 har det indikerats vilka analyser som genomförts med ackrediterade analysmetoder, metoder validerade genom interkalibreringar (IK), respektive internvaliderade egenutvecklade metoder (EM).

Vissa ämnen har inte analyserats i båda matriserna, utan bara de ämnen som man förväntas hitta i utgående vatten och/eller slam. Vilka ämnen som har analyserats i respektive matris kan ses i Tabell 3.

Tabell 3. Utförare av de olika typerna av analyser.

Föreningar	Analys- teknik	UmU	Eurofins	ALS	ITM	IVL	Mät- osäkerhet
Klorfenoler	GC-MS		Ack.				± 20%
Butylhydroxytoluene	GC-MS		EM				± 20%
Triclosan	GC-MS		Ack.				± 20%
Bisfenol A	LC-MSMS	IK					± 20%
Nonyl- och oktylfenol	GC-MS	IK					± 20%
Klorbensener ¹	GC-HRMS	EM					± 30%
Organofosfater	GC-HRMS	IK					± 30%
Ftalater ¹	GC-MS		Ack.				± 20%
Antibiotika (fluorokinoloner)	LC-MSMS	IK					± 20%
NSAID's ²	LC-MSMS	IK					± 20%
WHO-PCB ¹	GC-HRMS	Ack.					± 29%
PCDD/F ¹	GC-HRMS	Ack.					± 29%
Polybromerade difenyletrar ¹	GC-HRMS	IK					± 30%
Klorparaffiner ¹	GC-MS	EM					± 30%
Fluorerade ämnen	LC-MSMS				IK		± 5-20%
Metaller	ICP-MS			Ack.			± 18-32%
Organotenn	ICP-MS	IK					± 6-40%
Metylsiloxaner ¹	ATD-GC-MS					IK	± 20%
Myskämmen	GC-HRMS	IK					± 20%
Biotester ²						EM	

¹ Endast analyserade i slam. ² Endast analyserade i H₂O.

Ack, = ackrediterad analys; IK = metod validerad genom interkalibreringar; EM = egenutvecklad metod, validerad vid respektive laboratorium.

Respektive laboratorium sköter sin egen kvalitetssäkring som kontrollerar extraktions- och uppberedningsutbyte, laboratoriebakgrund (via blankar), instrumentstatus, etc. Inga avvikelser har rapporterats under året. En rundringning till samtliga utförare bekräftade att inga avvikelser förekommit.

Resultat

Antibiotika

Utgående vatten

Tabell 4 redovisar koncentrationer av fluorokinolonerna (FQs) i utgående vatten, Ciprofloxacin var den enda FQ som var detekterad och bara i två prover.

Slam

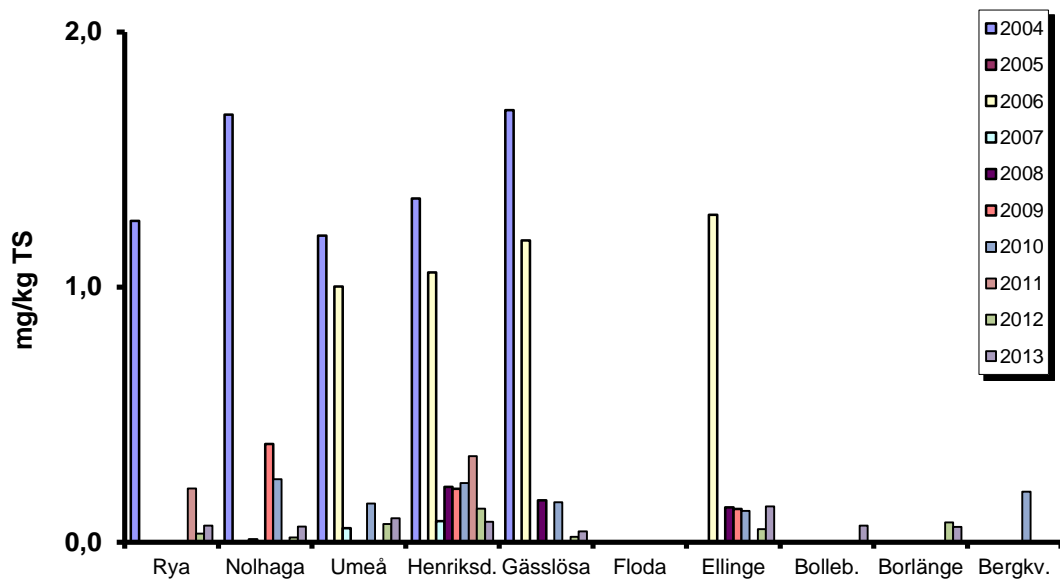
FQs norfloxacin och ciprofloxacin har tidigare (år 2004-2007) påvisats i alla ARV, men 2008 och framåt var endast ciprofloxacin detekterbar i alla reningsverken. Under 2012 och 2013 detekterades norfloxacin inte vid något reningsverk. Halter av ofloxacin och ciprofloxacin i avloppsreningsverksslam för år 2004-2013 redovisas i Figur 3 och 4.

Tabell 4. Resultat från 2012 och 2013-års prover, utgående vatten, fluorokinoloner (ng/L).

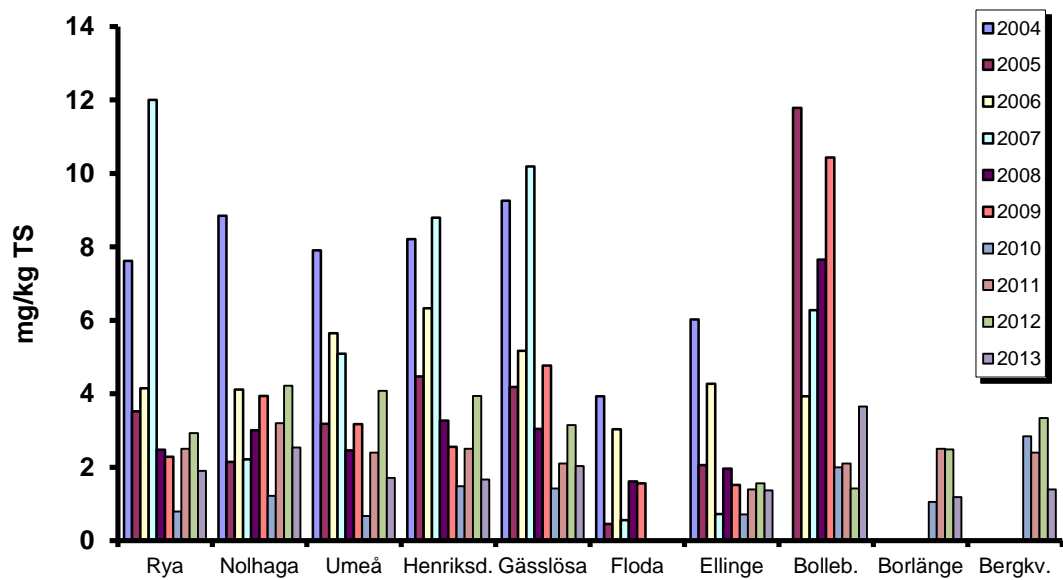
2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
Norfloxacin	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01
Ofloxacin	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01
Ciprofloxacin	0,011	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	0,023	0,013
2013									
Norfloxacin	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01
Ofloxacin	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01
Ciprofloxacin	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01

Tabell 5. Resultat från 2012 och 2013-års prover, slam, fluorokinoloner (mg/kg TS).

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
Norfloxacin	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01
Ofloxacin	0,034	0,019	0,071	0,132	0,021	0,051	<0,01	0,078	<0,01
Ciprofloxacin	2,93	4,22	4,08	3,94	3,15	1,56	1,42	2,49	3,34
2013									
Norfloxacin	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01
Ofloxacin	0,065	0,061	0,094	0,080	0,042	0,14	0,065	0,060	<0,1
Ciprofloxacin	1,9	2,54	1,71	1,67	2,03	1,37	3,65	1,19	1,40

Figur 3. Halter av Ofloxacin i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013,

Figur 4. Halter av Ciprofloxacin i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013,

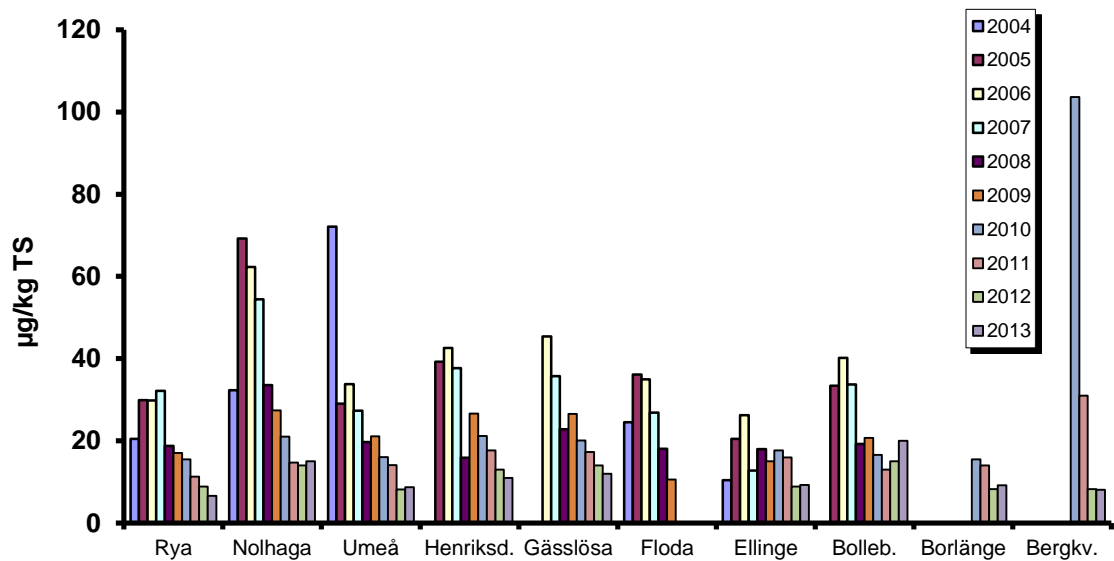
Bromerade difenyletrar (PBDE)

Slam

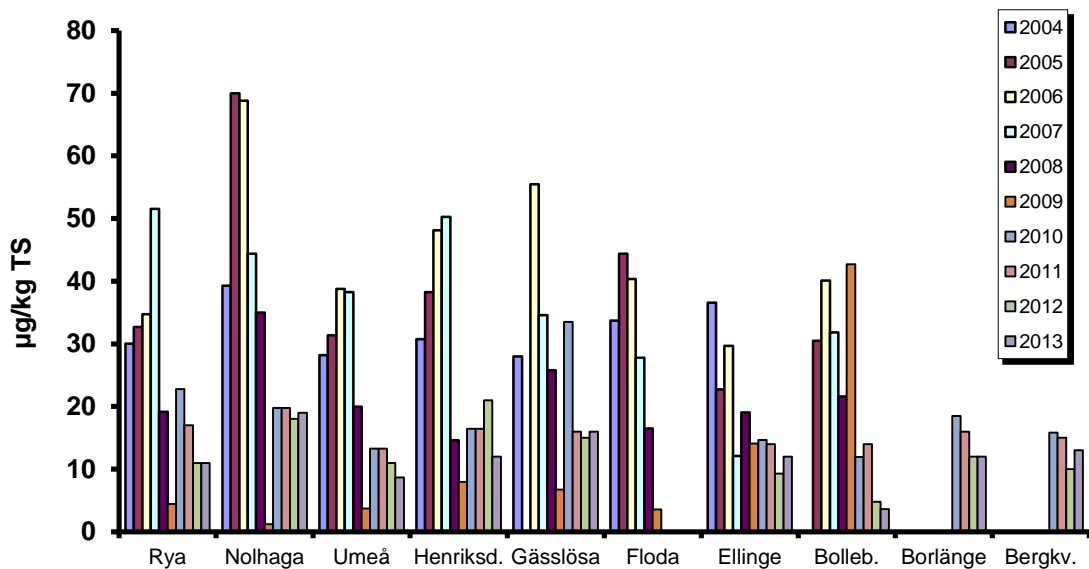
DecaBDE (#209) förekom, liksom tidigare år, i de högsta halterna i slam (uttryckt som ng per gram torrs substans, TS) från alla ARV, se Tabell 6. Halter av tetraBDE (#47), pentaBDE (#99) och decaBDE i avloppsreningsverksslam under åren 2004-2013 redovisas i Figur 5-7. Proverna från Bergkvara har utmärkt sig tidigare med relativt höga halter av tetraBDE (#47) och decaBDE, men var under 2013 jämförbara med övriga reningsverk.

Tabell 6. Resultat från 2012-2013 års prover, slam, PBDE ($\mu\text{g}/\text{kg}$ TS).

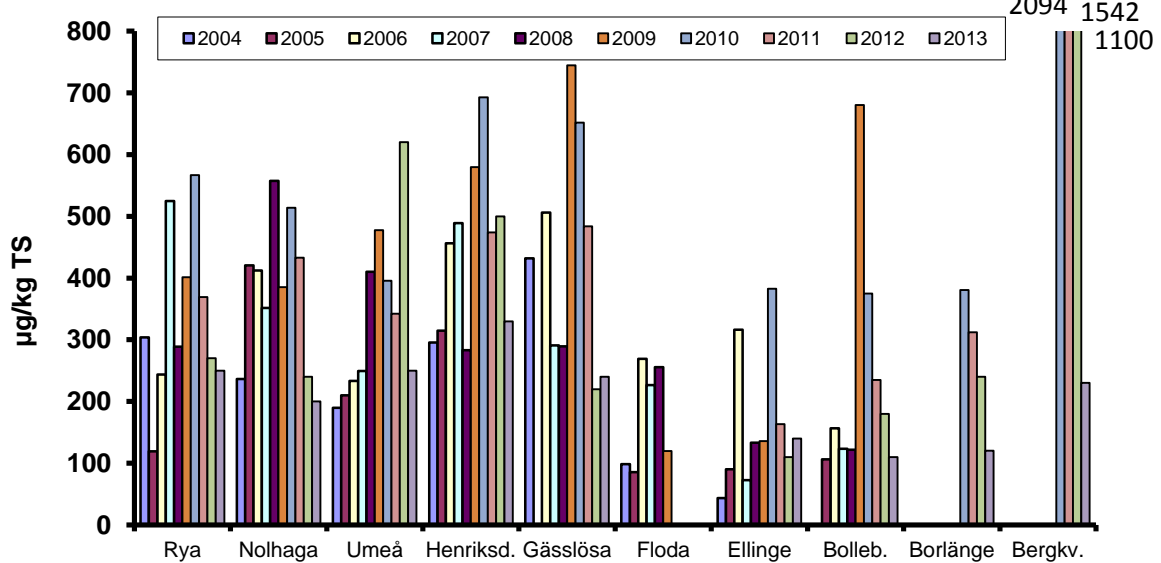
2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
# 28	< 0,2	< 0,2	< 0,2	< 0,2	< 0,2	< 0,2	< 0,2	< 0,2	< 0,2
# 47	8,9	14	8,2	13	14	8,9	15	8,3	8,3
# 99	11	18	11	21	15	9,3	4,8	12	10
# 100	2,3	3,2	2,0	4,4	3,3	2,4	21	3,0	2,4
# 153	1,2	1,8	1,1	2,4	1,8	1,5	1,7	1,3	1,0
# 154	0,65	1,7	0,79	1,6	1,6	1,2	1,1	1,3	1,0
# 183	1,1	0,67	0,41	0,63	1,8	1,2	0,63	0,63	0,52
# 209	270	240	620	500	220	110	180	240	1100
2013									
# 28	< 0,2	< 0,2	< 0,2	< 0,2	< 0,2	< 0,2	< 0,2	< 0,2	< 0,2
# 47	6,6	15	8,7	11	12	9,3	20	9,2	8,1
# 99	11	19	8,7	12	16	12	4,0	12	13
# 100	3,1	6,8	2,8	4,7	5,4	3,3	17	1,8	2,7
# 153	1,1	2,0	0,87	1,6	1,7	1,2	2,3	1,1	1,5
# 154	0,74	3,7	0,59	1,1	1,3	1,1	1,7	0,66	1,0
# 183	0,58	0,69	0,77	0,98	0,48	0,62	0,36	0,5	0,32
# 209	250	200	250	330	240	140	110	120	230

Figur 5. Halter av TetraBDE (#47) i avloppsreningsverksslam år 2004-2013.

Figur 6. Halter av PentaBDE (#99) i avloppsreningsverksslam år 2004-2013.

Figur 7. Halter av DecaBDE (#209) i avloppsreningsverksslam år 2004-2013.

Klorparaffiner (PCA)

Slam

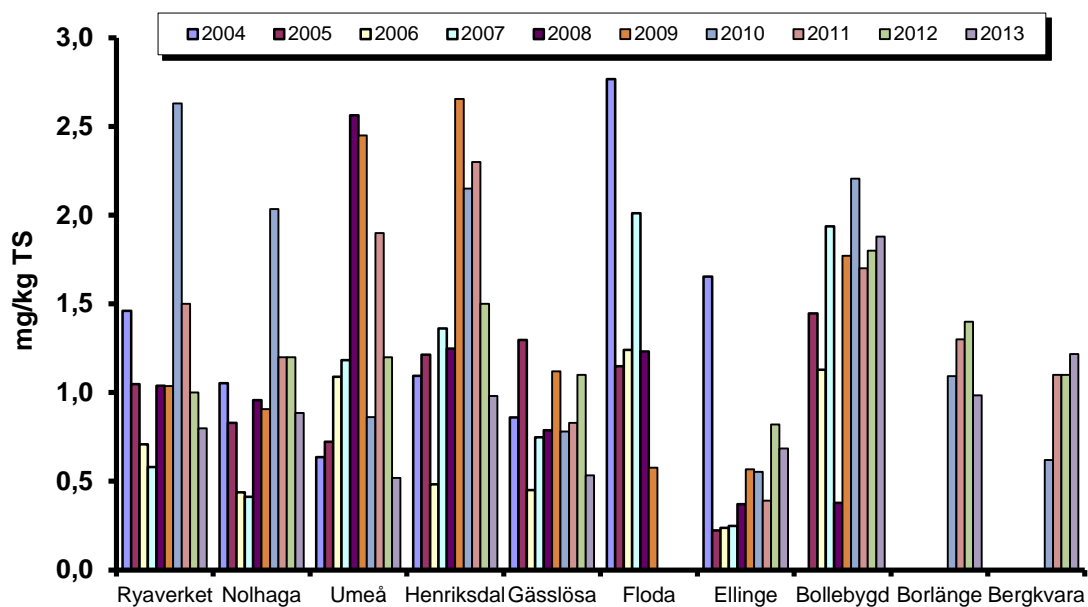
Tabell 7 redovisar halter av klorparaffiner (PCA) i avloppsreningsverksslam år 2012 och 2013, Även dessa år återfinns i slammet de långkedjade klorparaffinerna (LCCP) i högsta halter. Sammanfattning av PCA-halter för åren 2004-2013 kan ses i Figur 8-10.

Tabell 7. Resultat från 2012-2013 års prover,slam, PCA (mg/kg TS).

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
SCCP ¹	1,0	1,2	1,2	1,5	1,1	0,82	1,8	1,4	1,1
MCCP ²	2,7	2,7	1,9	2,8	2,5	3,1	7,1	2,0	2,4
LCCP ³	10	6,6	11	10	7,8	4,5	11	21	7,4
2013									
SCCP ¹	0,80	0,89	0,52	0,98	0,53	0,68	1,9	0,98	1,2
MCCP ²	3,2	3,1	1,9	2,9	2,9	3,5	5,7	4,8	2,6
LCCP ³	17	14	18	11	7,5	8,4	42	22	21

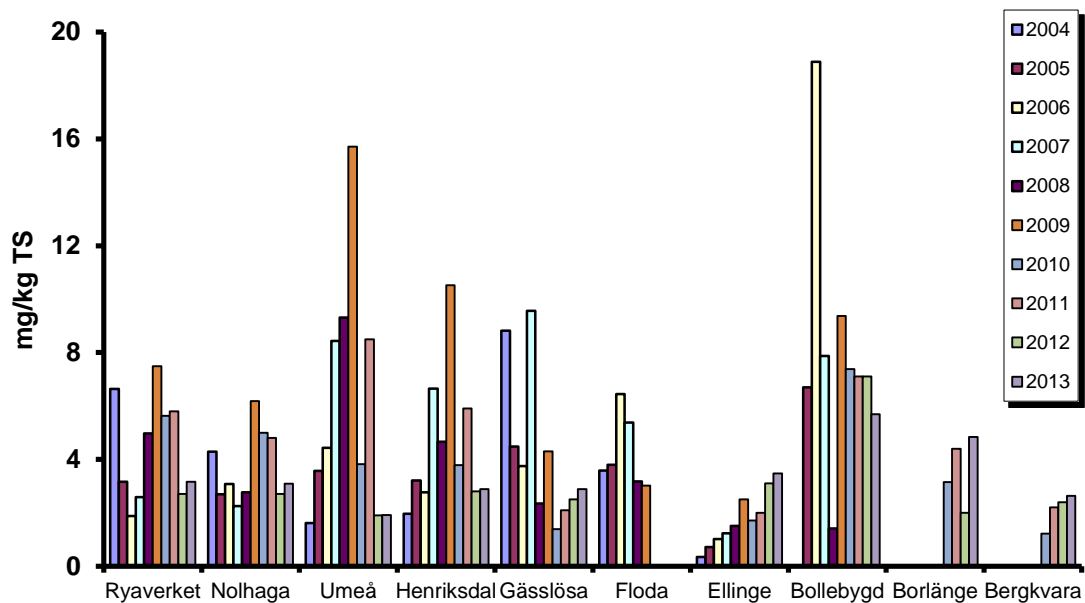
¹SCCP: Short chain chlorinated paraffins, C₁₀-C₁₃. ²MCCP: Medium chain chlorinated paraffins, C₁₄-C₁₇.

³LCCP: Long chain chlorinated paraffins, C₁₈-C₂₀.

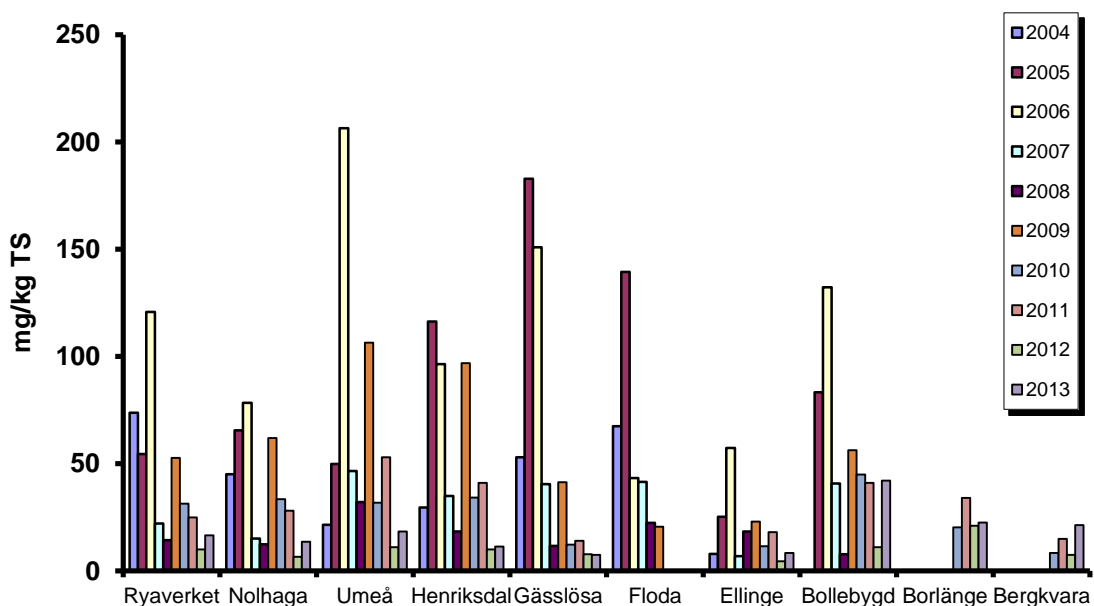

Figur 8. SCCP-halter i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013.

Figur 9. MCCP-halter i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013.

Figur 10. LCCP-halter i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013.

Fluorerade ämnen

Fluorerade ämnenas nomenklatur kan ses i Tabell 8. Generellt så innehåller både utgående vatten och slam från Gässlösa ARV högre halter av fluorerade ämnen än övriga verk.

Utgående vatten

Tabell 9 och Tabell 11 redovisar koncentrationer av fluorerade ämnen i utgående vatten år 2012 och 2013. En jämförelse av PFOA- och PFOS-halter kan ses i Figur 11, i Gässlösa ARV påvisades de högsta halterna.

Slam

Halter av fluorerade ämnen i avloppsreningsverksslam år 2012 och 2013 redovisas i Tabell 10 och Tabell 12. Figur 12 visar PFOS-halter i slammet 2004-2013, med generellt minskning halter över tiden. Tidsvariationer av PFOA-halter inom verken (2012) kan ses i Figur 13. Bilden är här mer komplex med ökande, minskande eller konstanta halter i de olika ARV. Slam från Gässlösa innehåller generellt mer fluorerade ämnen än övriga ARV.

Tabell 8, Nomenklatur perfluorerade ämnen,

PFBA	Perfluorobutansyra
PFPA	Perfluoropentansyra
PFHxA	Perfluorohexansyra
PFHpA	Perfluoroheptansyra
PFOA	Perfluoroktansyra
PFNA	Perfluornonansyra
PFDA	Perfluordekansyra
PFUnA	Perfluorundekansyra
PFDoA	Perfluordodekansyra
PFBS	Perfluorbutansulfonat
PFHxS	Perfluorohexansulfonat
PFOS	Perfluorooktansulfonat
PFDS	Perfluordekansulfonat
PFOSA	Perfluoroktansulfonamid

Tabell 9. Resultat från 2012-års prover, utgående vatten (ng/L). Nomenklatur se Tabell 8.

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
PFBA	3,68	9,39	<2	4,08	24,5	4,52	6,81	<2	<2
PFPA	<2	<2	5,65	5,40	10,0	<2	6,55	<2	<2
PFHxA	7,78	6,88	11,2	8,77	19,2	4,43	6,60	6,06	15,9
PFHpA	2,68	4,72	6,83	4,30	12,9	2,20	1,88	3,55	5,95
PFOA	6,11	9,80	6,40	6,89	32,9	5,21	4,86	5,86	4,09
PFNA	1,11	1,70	1,03	2,01	3,95	2,24	0,82	2,01	0,90
PFDA	1,84	3,01	1,31	1,63	4,49	0,93	0,41	0,80	1,14
PFUnA	0,93	1,38	0,15	0,17	0,33	0,29	0,09	0,41	<0,08
PFDoDA	0,29	0,54	<0,2	<0,2	0,53	<0,2	<0,2	<0,2	<0,2
PFBS	1,60	1,85	2,29	5,47	2,33	2,01	1,18	0,88	1,37
PFHxS	3,44	1,09	2,64	6,53	4,56	0,90	0,96	2,87	6,59
Lin-PFOS ¹	13,0	5,08	7,56	15,0	15,9	1,25	1,12	8,17	6,15
Br-PFOS ¹	6,99	3,43	4,21	15,1	11,7	1,19	1,60	6,66	9,67
Lin-PFDS	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
Br-PFDS	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1
Lin-PFOA	0,11	0,08	0,08	0,12	0,53	0,33	0,06	0,13	0,13
Br-PFOA	0,05	<0,05	<0,05	0,15	0,39	0,30	<0,05	0,13	<0,05

¹ Lin = linjär, Br = grenad.

Tabell 10. Resultat från 2012-års prover, slam, perfluorerade ämnen (µg/kg TS).

	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
PFHxA	0,69	3,89	1,19	1,63	5,24	<0,2	6,35	1,25	<0,2
PFHpA	<0,2	3,53	0,81	0,62	1,65	<0,2	2,62	0,43	<0,2
PFOA	2,64	35,4	2,66	2,58	12,2	0,77	20,6	3,64	1,13
PFNA	<0,5	3,16	0,52	1,33	2,77	<0,5	2,22	<0,5	<0,5
PFDA	0,62	12,8	0,95	3,72	11,3	1,08	8,13	1,54	1,02
PFUnDA	0,66	1,54	0,53	1,68	5,65	0,67	0,57	0,71	0,87
PFDoDA	1,36	1,45	0,72	2,13	3,50	1,07	1,32	0,95	0,75
PFTTrDA	<0,2	0,30	0,31	0,56	1,70	0,37	0,24	0,28	<0,2
PFTTeDA	7,95	0,41	0,43	0,75	0,34	0,59	0,35	0,35	<0,2
PFPeDA	<0,1	<0,1	<0,1	0,11	<0,1	0,13	<0,1	0,12	<0,1
PFBS	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	0,60	<0,5	<0,5
PFHxS	2,90	<0,5	0,76	2,07	<0,5	1,19	<0,5	2,13	0,98
lin-PFOS	10,3	2,38	11,3	21,8	10,9	2,21	5,38	9,08	14,4
br-PFOS	0,83	1,00	1,77	2,40	1,66	0,43	1,21	1,13	3,99
lin-PFDS	<0,5	<0,5	0,99	1,53	0,66	2,64	6,59	10,2	18,4
br-PFDS	<0,8	<0,8	0,88	1,38	<0,8	0,55	<0,5	1,34	<0,5
lin-FOSA	0,04	0,05	<0,01	0,08	0,05	<0,8	<0,8	1,68	<0,8
br-FOSA	<0,01	0,02	<0,01	0,02	0,01	0,04	0,14	0,05	<0,01

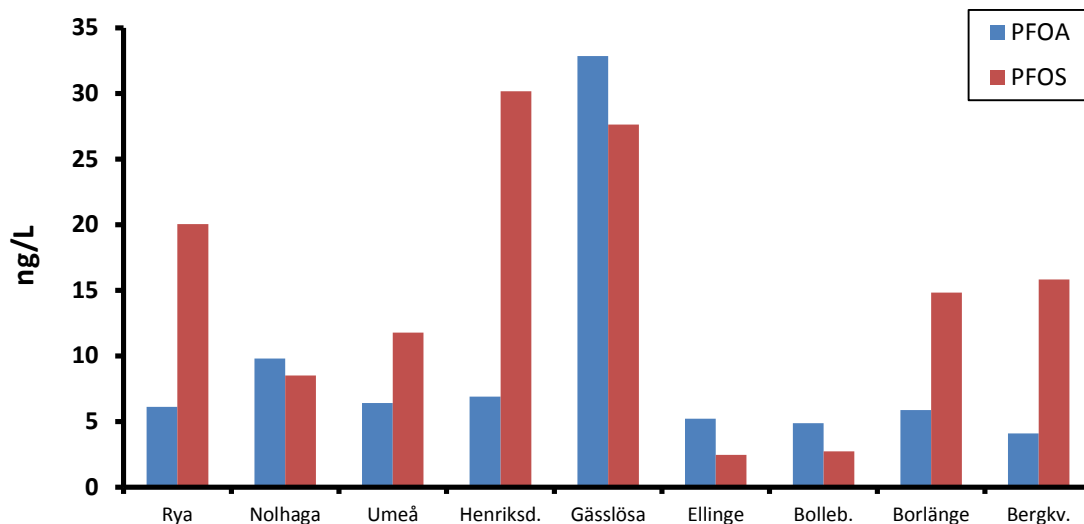
nq = ej kvantifierat (pga interferens).

Tabell 11. Resultat från 2013-års prover, utgående vatten (ng/L). Nomenklatur se Tabell 8.

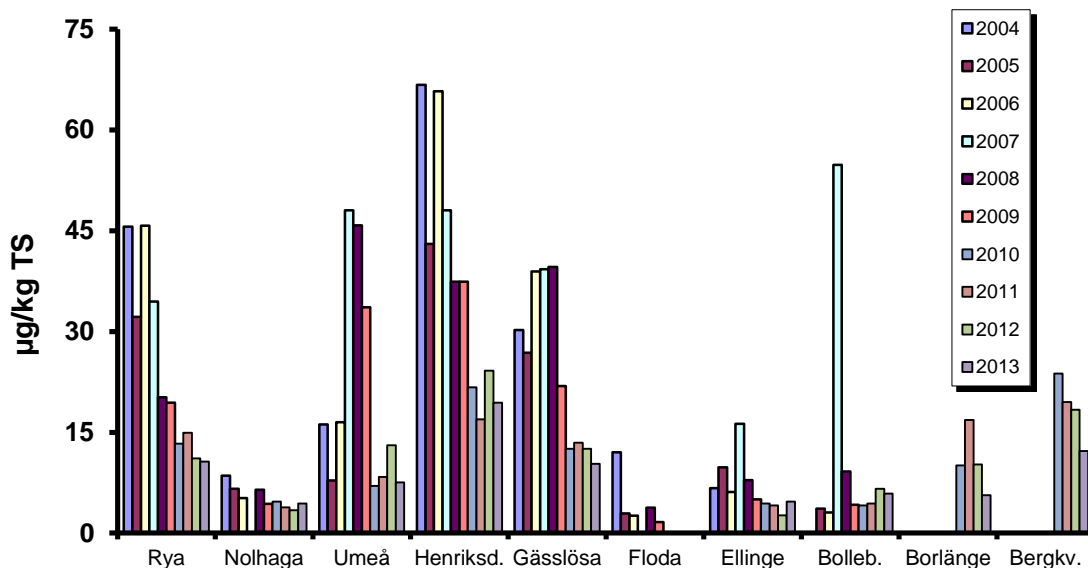
2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
PFBA	9,95	14,6	18,4	7,81	1,31	<1.0	328	1,32	12,7
PFPA	4,80	<0,1	3,74	5,16	10,1	<0,1	2,94	<0,1	<0,1
PFHxA	11,7	12,4	5,99	14,1	24,2	13,8	27,8	13,2	6,73
PFHpA	1,62	1,89	1,24	1,89	8,76	1,30	1,41	0,83	0,99
PFOA	7,62	11,9	4,81	7,60	22,2	6,49	14,14	5,15	11,8
PFNA	1,30	1,14	0,29	1,80	3,57	0,74	1,13	1,77	0,72
PFDA	1,31	2,61	2,77	3,34	5,56	2,06	6,79	2,29	3,45
PFUnA	0,09	0,52	0,17	0,01	0,64	<0.01	<0.01	0,37	0,57
PFDoDA	0,02	0,34	0,01	<0,01	0,09	0,34	0,92	0,08	0,13
PFBS	1,78	4,44	1,26	6,05	2,22	2,02	1,81	8,81	1,35
PFHxS	2,68	0,80	2,17	3,93	5,57	1,02	0,50	0,98	7,42
Lin-PFOS ¹	13,0	1,22	4,61	10,1	7,69	2,37	1,61	5,02	8,32
Br-PFOS ¹	8,21	1,55	3,23	6,01	4,79	1,63	1,32	3,34	4,83
Lin-PFDS	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	0,05	<0,05	<0,05	0,18	<0,05
Br-PFDS	0,14	<0,05	<0,05	0,13	<0,05	<0,05	<0,05	0,09	<0,05
Lin-PFOA	0,46	0,37	0,52	0,15	0,44	0,04	0,24	0,63	0,14
Br-PFOA	0,14	0,15	0,25	0,08	0,19	0,06	0,09	0,15	0,11

¹ Lin = linjär, Br = grenad.**Tabell 12. Resultat från 2013-års prover, slam, perfluorerade ämnen (µg/kg TS).**

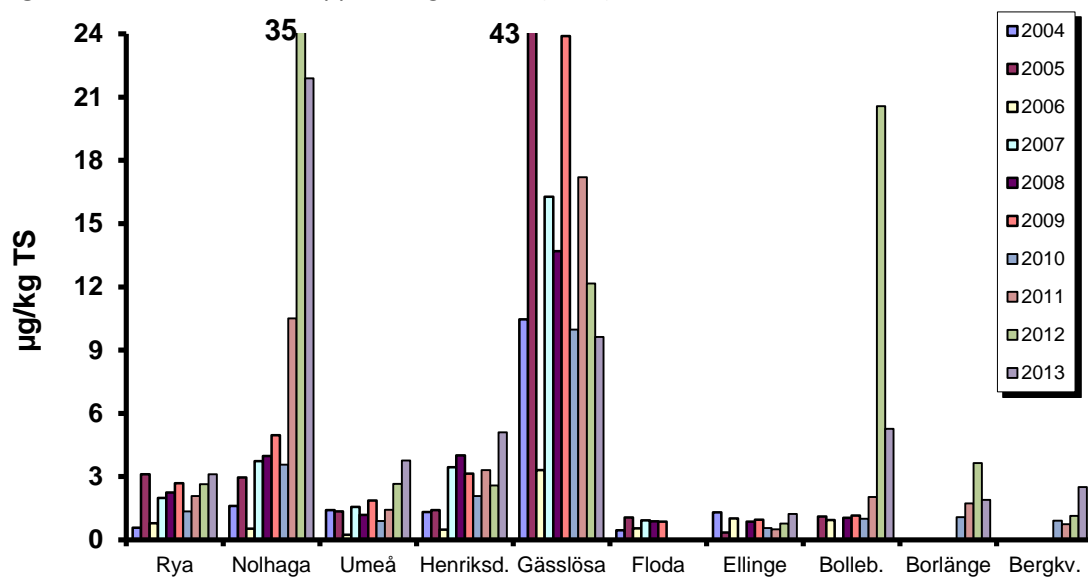
	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
PFHxA	2,51	3,92	11,00	4,61	6,46	0,87	5,56	<0,1	<0,1
PFHpA	<0,01	0,06	<0,01	<0,01	0,84	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01
PFOA	3,11	21,9	3,77	5,10	9,62	1,23	5,26	1,90	2,51
PFNA	0,29	1,86	0,31	0,83	6,16	0,35	0,82	0,34	0,18
PFDA	2,62	17,9	2,02	7,10	24,2	2,64	5,02	1,28	4,11
PFUnDA	1,11	2,36	0,65	1,74	17,2	0,94	1,13	0,77	0,96
PFDoDA	2,13	2,78	1,45	4,11	4,80	1,94	1,17	1,04	1,35
PFTTrDA	0,34	0,26	0,27	0,59	1,72	0,32	0,09	0,10	0,12
PFTeDA	0,51	0,66	0,53	1,04	0,68	0,47	0,14	0,29	0,36
PFPeDA	0,17	0,10	0,13	0,20	0,14	0,08	0,02	0,06	0,03
PFBS	1,36	2,03	3,60	15,30	<0,01	<0,01	0,30	0,44	0,28
PFHxS	<0,1	<0,1	0,62	0,63	<0,1	0,06	<0,1	<0,1	0,23
lin-PFOS	9,45	3,64	6,17	17,70	8,90	4,03	5,24	5,12	9,85
br-PFOS	1,21	0,76	1,39	1,71	1,40	0,64	0,63	0,51	2,35
lin-PFDS	0,27	0,12	1,57	1,39	0,58	<0,05	<0,05	0,62	0,06
br-PFDS	0,22	0,07	1,13	0,88	0,33	0,03	0,17	0,15	0,31
lin-FOSA	0,04	0,09	0,01	0,06	0,08	0,07	0,04	<0,01	0,04
br-FOSA	0,01	0,02	<0,01	0,02	0,02	0,01	<0,01	<0,01	0,02

Figur 11. PFOA- och PFOS-halter (ng/L) i utgående vatten, ARV (2012).

Figur 12. PFOS-halter i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013.

Figur 13. PFOA-halter i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013.

Fosfatestrar

Organofosfater (OP) används främst som additiv i en mängd olika produkter, bl. a. i oljeprodukter och som flamskyddsmedel och mjukgörare i plaster [6]. Organofosfaternas nomenklatur se Tabell 13.

Utgående vatten

Tris(2-butoxyetyl)fosfat (TBEP) och tris(2-kloroisopropyl)fosfat (TCPP) förekom i högre halter än övriga OPs i utgående vatten år 2012 och 2013, se Tabell 14.

Slam

Tabell 15 redovisar halter av OP i avloppsreningsverksslam från 2012 och 2013. Haltjämförelse av tris(2-kloroisopropyl)fosfat (TCPP), tris(1,3-dikloropropyl)fosfat (TDCPP), trifenyfosfat (TPP) och tris(2-butoxyetyl)fosfat (TBEP) mellan åren 2004 och 2013 visas i Figur 14-17. Halterna av TCPP, TDCPP och TBEP verkar öka med tid.

Tabell 13. Nomenklatur organofosfater.

TBP	Tributylfosfat
TCEP	Tris(2-kloroetyl)fosfat
TCPP	Tris(2-kloroisopropyl)fosfat
TDCPP	Tris(1,3-dikloropropyl)fosfat
TBEP	Tris(2-butoxyetyl)fosfat
TPP	Trifenyfosfat
EHDPP	2-Etylhexyldifenylfosfat
TEHP	Trietylhexylfosfat
TCP	Tricresylfosfat

Tabell 14. Resultat från 2012 och 2013 års prover, utgående vatten (ng/L).

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
TBP	49	84	35	7,9	7,9	24	60	68	46
TCEP	190	210	290	160	160	150	230	170	190
TCPP	1200	2000	1200	1400	940	1400	820	1100	1200
TDCPP	140	410	230	150	180	320	60	250	290
TBEP	9400	10000	9600	3800	4300	3500	3200	2100	5600
TPP	27	15	30	10	13	1,9	1,2	27	28
EHDPP	5,3	12	16	4,1	5,1	1,9	2,2	6,6	7,9
TEHP	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5
TCP	5,5	6,5	6,0	3,8	5,0	2,5	2,4	2,5	7,4
2013									
TBP	57	76	63	330	23	59	110	95	86
TCEP	110	190	210	120	210	74	150	95	250
TCPP	1700	5900	2000	1400	1700	1300	2700	1500	1100
TDCPP	220	1650	370	140	320	190	200	170	200
TBEP	5900	11000	2500	4300	3700	3700	11000	1900	2200
TPP	33	54	2,0	14	39	13	2,0	38	36
EHDPP	11	14	7,2	5,4	27	3,1	1,6	8,8	13
TEHP	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5
TCP	2,8	1,8	1,4	0,9	1,3	0,8	0,5	2,1	1,1

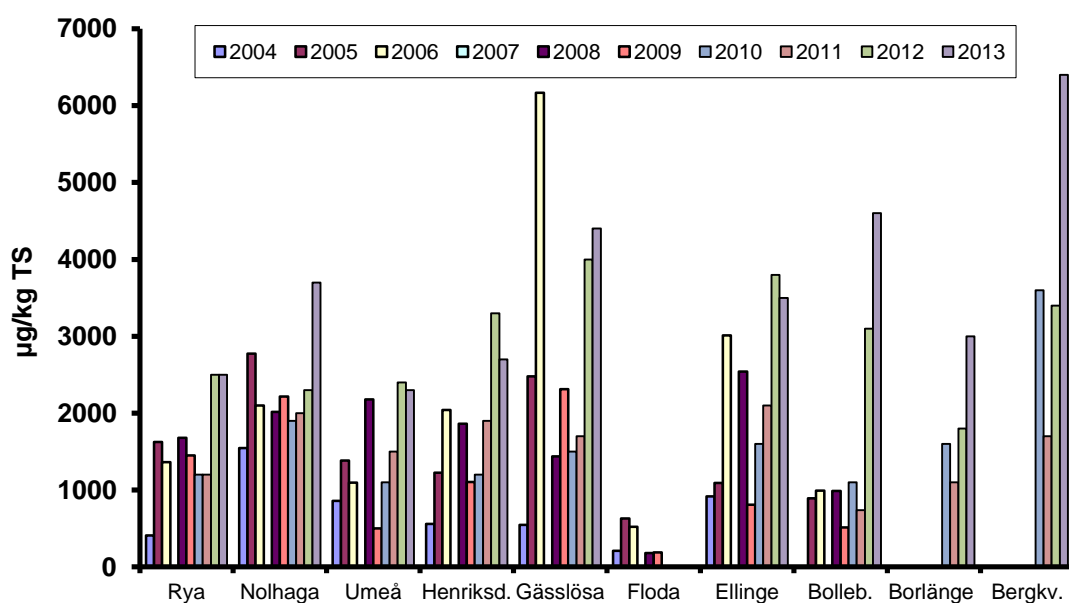
Tabell 15. Resultat från 2012 och 2013 års prover, slam, organofosfater ($\mu\text{g}/\text{kg}$ TS).
Nomenklatur se Tabell 13.

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
TBP	26	26	21	670	24	10	7,9	14	13
TCEP	25	7,0	15	11	12	10	15	31	34
TCPP	2500	2300	2400	3300	4000	3800	3100	1800	3400
TDCPP	370	970	600	440	290	600	300	310	320
TBEP	890	710	890	1900	1200	1500	450	2000	4000
TPP	110	130	160	120	110	86	120	89	120
EHDPP	1800	1100	2600	2200	1600	840	680	1200	510
TEHP	n.m.	n.m.	n.m.	n.m.	n.m.	n.m.	n.m.	n.m.	n.m.
TCP	380	210	470	230	260	250	200	270	190

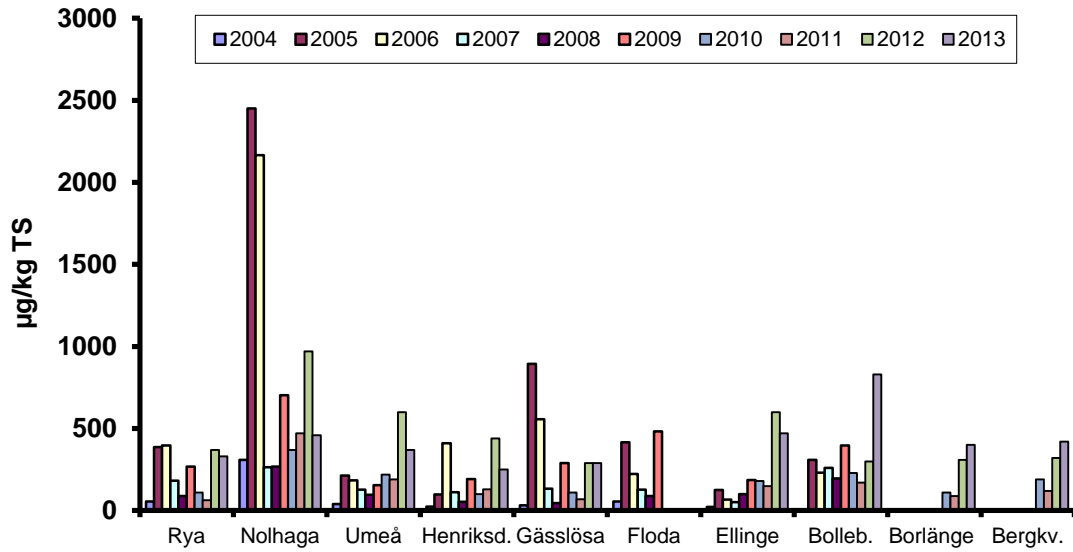

2013	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
TBP	27	39	56	390	32	26	10	19	25
TCEP	13	10	24	9,2	17	15	13	13	26
TCPP	2500	3700	2300	2700	4400	3500	4600	3000	6400
TDCPP	330	460	370	250	290	470	830	400	420
TBEP	920	1500	1000	1700	1200	1500	800	1400	4000
TPP	100	200	120	84	150	180	430	230	260
EHDPP	1300	980	890	940	1400	800	640	730	860
TEHP	n.m.	n.m.	n.m.	n.m.	n.m.	n.m.	n.m.	n.m.	n.m.
TCP	140	250	340	210	290	190	440	230	230

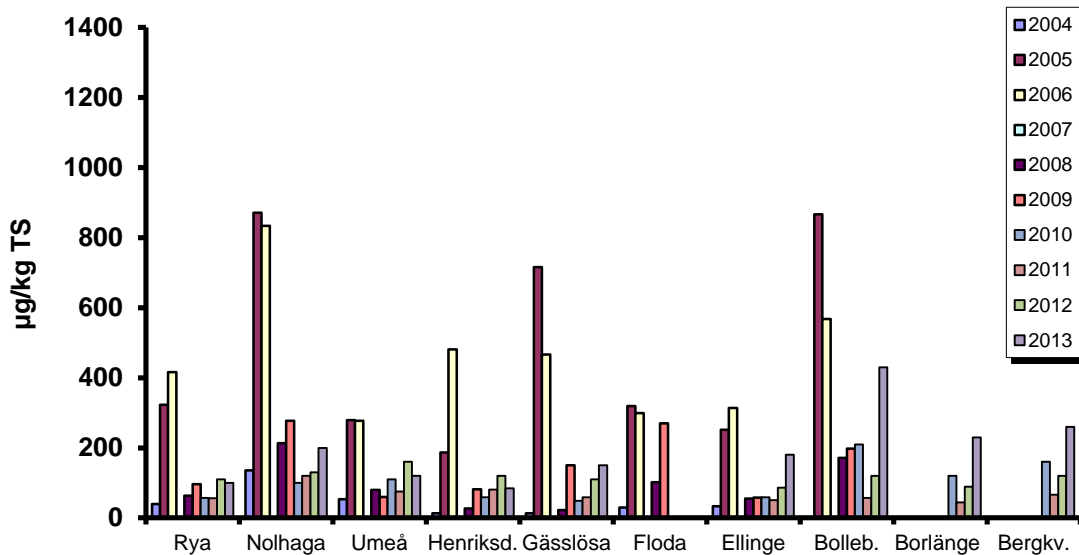
n.m., not measured.

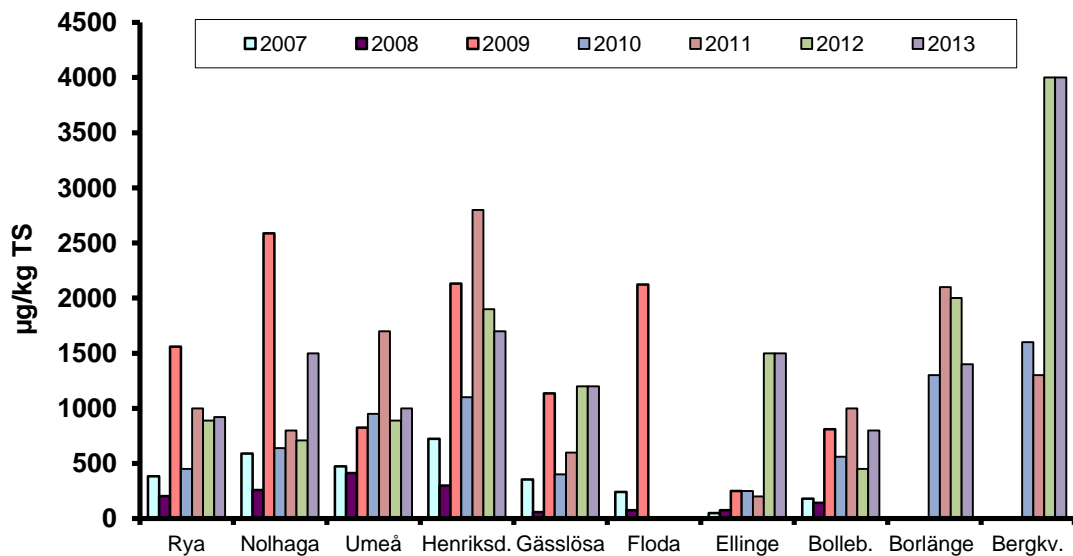
Figur 14. Halter av TCPP i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013,

Figur 15. Halter av TDCPP i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013.

Figur 16. Halter av TPP i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013.

Figur 17. Halter av TBEP i avloppsreningsverken (slam) år 2005-2013.

Ftalater och Butylhydroxytoluen

Utgående vatten

Ftalater har inte analyserats i utgående vatten, däremot så har butylhydroxytoluen (BHT) analyserats med halter under detektionsgränsen (5 mg/L).

Slam

Di-(2-etylhexyl)ftalat (DEHP), di-*iso*-nonylftalat (DINP), di-*iso*-decylftalat (DIDP) och di-*n*-butylftalat påvisades i alla ARV år 2012 och 2013, medans halterna av övriga ftalater var under eller nära detektionsgränsen, se Tabell 17. Halterna av DEHP har genomgående minskat kraftigt under senare år, Figur 18. Halterna av DINP och DIDP har också minskat men inte lika mycket, Figur 19-20. Tidigare har slam från Umeå ARV innehållit mer DEHP och slam från Gässlösa ARV mer DIDP, men halterna har nu minskat till samma nivåer som övriga ARV. I Umeås fall är orsaken troligen att en större producent av PVC mattor lagt ned produktionen.

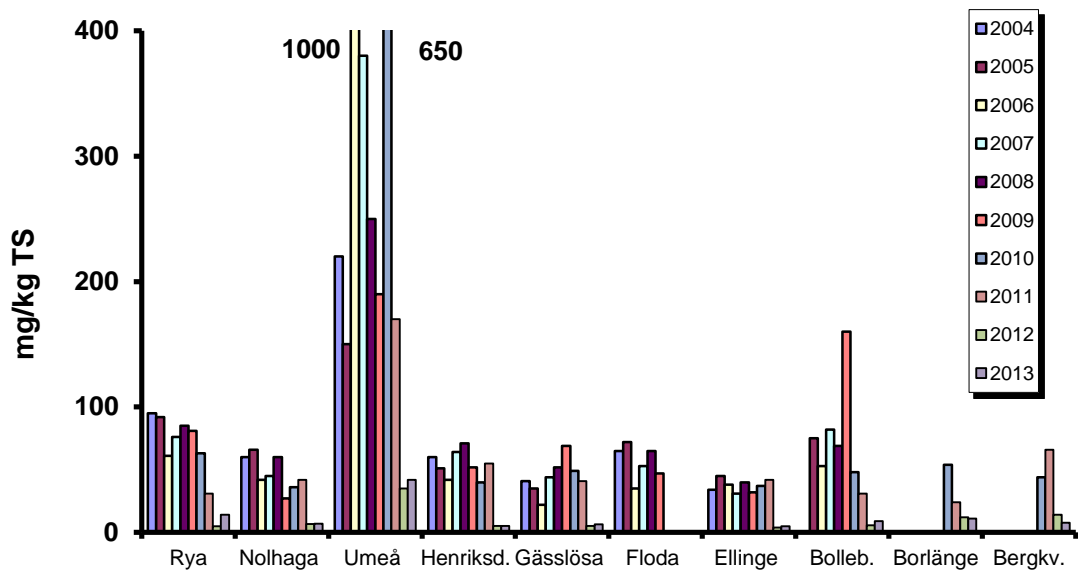
Tidigare år (2004 och 2005) påvisades BHT i alla ARV, men på senare år har den detekterats mindre frekven och 2013 detekterades den bara i slam från Nollhaga ARV.

Tabell 16. Nomenklatur ftalater.

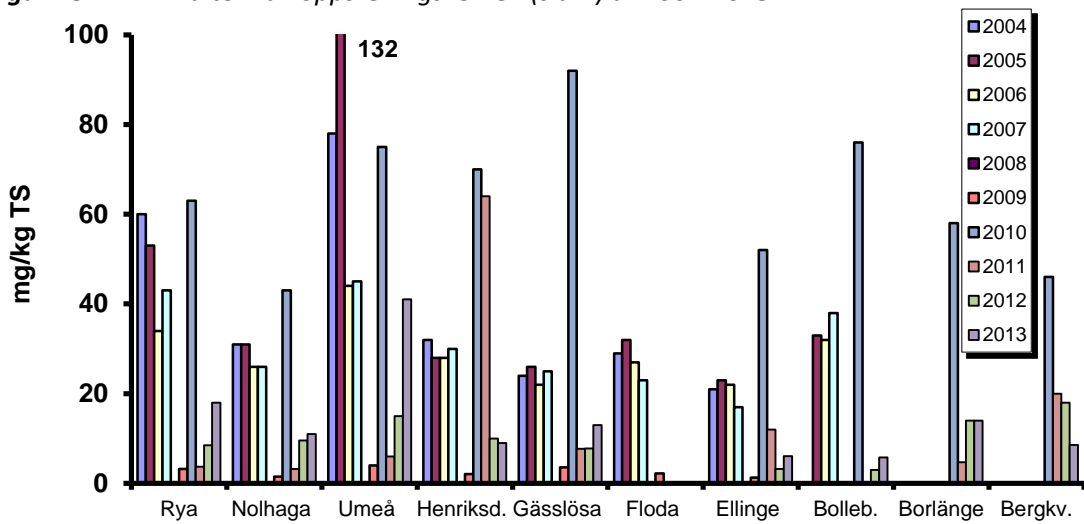
DMP	Dimetylftalat
DEP	Dietylftalat
DBP	Di- <i>n</i> -butylftalat
BBP	Butylbensylftalat
DEHP	Di-(2-etylhexyl)ftalat
DOP	Di- <i>n</i> -oktylftalat
DIDP	Di- <i>iso</i> -decylftalat
DINP	Di- <i>iso</i> -nonylftalat

Tabell 17. Resultat från 2012-2013 års prover, slam, ftalater och BHT (mg/kg TS).

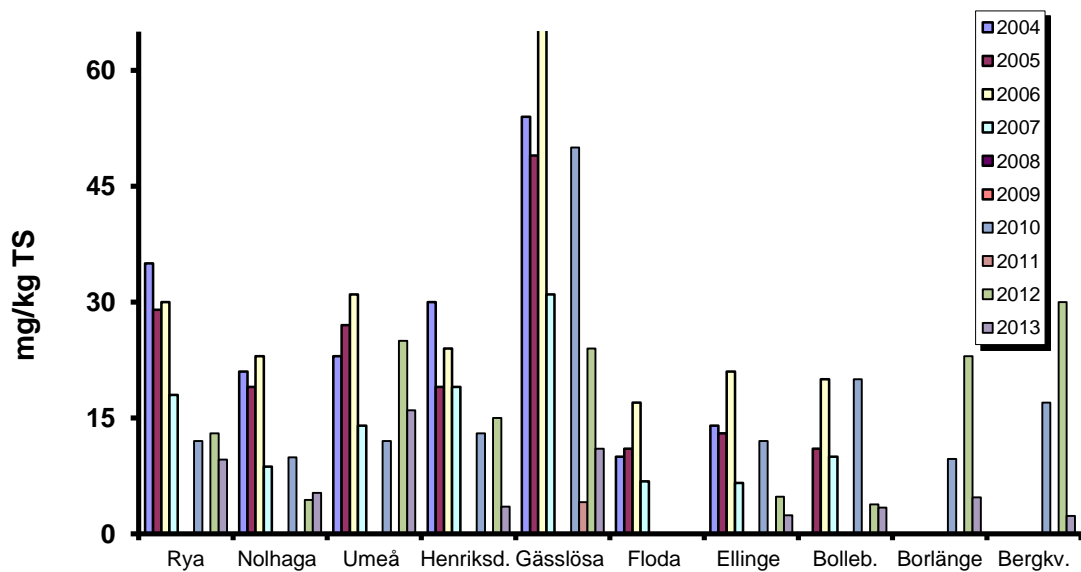
2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
DMP	<0,010	<0,010	<0,010	<0,010	0,027	<0,010	<0,010	<0,010	<0,010
DEP	<0,05	0,14	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
DBP	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1
BBP	<0,05	<0,05	0,07	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	0,05
DEHP	4,8	6,7	35	5,2	5,3	3,8	5,8	12	14
DOP	0,05	<0,05	0,06	<0,05	0,05	<0,05	<0,05	0,05	0,07
DINP	8,5	9,6	15	10	7,8	3,2	3,0	14	18
DIDP	13	4,4	25	15	24	4,8	3,8	23	30
BHT	0,19	0,18	0,29	0,26	0,076	0,087	0,064	0,65	<5,0
2013									
DMP	0,03	0,01	0,02	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	0,02
DEP	< 0,01	0,02	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
DBP	< 0,01	0,05	0,06	0,07	0,01	< 0,01	< 0,01	0,05	< 0,01
BBP	0,03	0,23	0,12	0,02	0,02	< 0,01	0,03	0,06	0,05
DEHP	14	7,0	42	5,3	6,5	4,9	9,0	11	7,7
DOP	< 0,9	0,4	< 1,5	< 0,5	< 0,5	< 0,3	< 0,2	< 0,6	< 0,3
DINP	18	11	41	9,0	13	6,1	5,8	14	8,6
DIDP	9,6	5,3	16	3,5	11	2,4	3,4	4,7	2,3
BHT	<0,10	0,12	<0,10	<0,10	<0,10	<0,10	<0,10	<0,10	<0,10

Figur 18. DEHP-halter i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013.

Figur 19. DINP-halter i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013.

Figur 20. DIDP-halter i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013.

Klorbensener

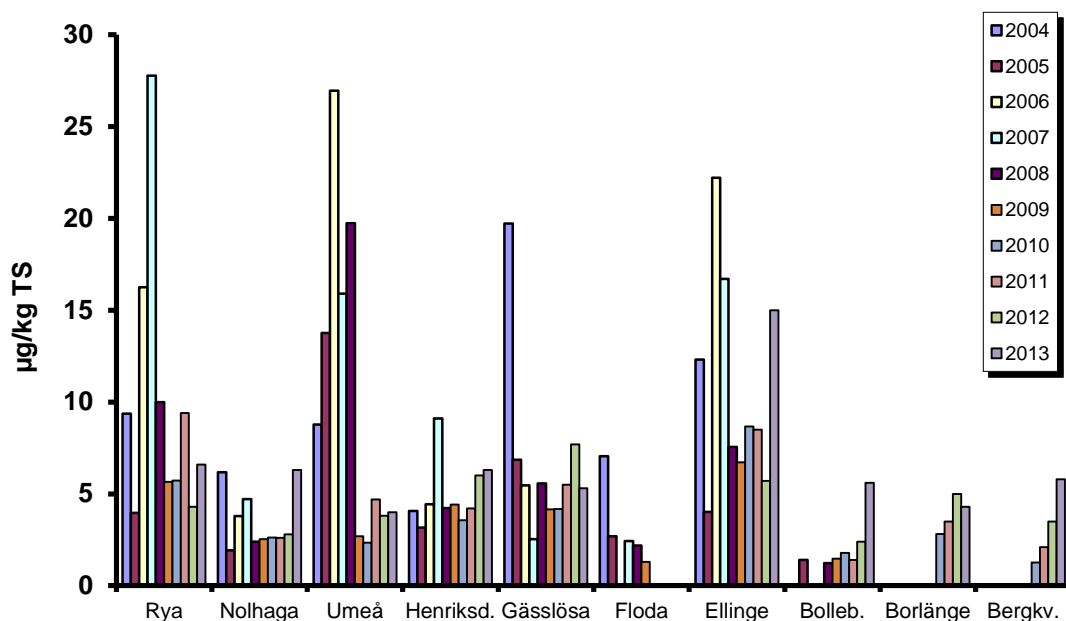
Slam

Halter av klorbensener redovisas i Tabell 18. Halter av hexaklorbensenen skiljer sig under senare år inte nämnvärt mellan ARV (Figur 21). Mellanårsvariationen är dock stor för vissa reningsverk, ex. Ryaverket, Umeå och Ellinge.

Tabell 18. Resultat från 2012 och 2013 års prover, slam, klorbensener ($\mu\text{g}/\text{kg TS}$).

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
1,3-diCB	< 1	< 1	< 1	1,3	< 1	2,0	< 1	1,1	< 1
1,4-diCB	6,5	4,2	5,8	9,1	25	7,8	3,6	7,7	5,3
1,2-diCB	9,0	5,8	7,9	12	65	9,7	4,0	8,1	7,3
1,3,5-triCB	< 1	< 1	< 1	< 1	1,8	< 1	< 1	< 1	< 1
1,2,4-triCB	6,0	3,9	5,3	8,3	31	20	3,3	6,9	4,9
1,2,3-triCB	< 1	< 1	< 1	< 1	3,0	< 1	< 1	< 1	< 1
1235/1245- tetraCB	< 1	< 1	< 1	< 1	2,5	< 1	< 1	< 1	< 1
1,2,3,4- tetraCB	< 1	< 1	< 1	< 1	2,3	< 1	< 1	< 1	< 1
PentaCB	1,2	1,2	1,0	1,3	1,8	1,6	1,6	1,5	1,1
HexaCB	4,3	2,8	3,8	6,0	7,7	5,7	2,4	5,0	3,5
2013	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
1,3-diCB	< 1	1,4	< 1	1,4	< 1	3,3	< 1	< 1	< 1
1,4-diCB	10	9,6	6,0	9,6	8,0	19	4,2	3,7	4,4
1,2-diCB	14	13	8,3	13	48	28	4,5	7,6	8,1
1,3,5-triCB	< 1	< 1	< 1	< 1	1,5	1,9	< 1	< 1	< 1
1,2,4-triCB	9,2	8,7	5,5	8,8	22	31	7,8	6,0	8,1
1,2,3-triCB	< 1	< 1	< 1	< 1	4,5	2,2	< 1	< 1	< 1
1235/1245- tetraCB	< 1	< 1	< 1	< 1	< 1	1,5	< 1	< 1	< 1
1,2,3,4- tetraCB	< 1	< 1	< 1	< 1	< 1	1,4	< 1	< 1	< 1
PentaCB	2,6	1,8	1,8	1,4	1,8	3,6	1,9	1,8	1,8
HexaCB	6,6	6,3	4,0	6,3	5,3	15	5,6	4,3	5,8

CB = Klorbensener.

Figur 21. HexaCB-halter i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013.

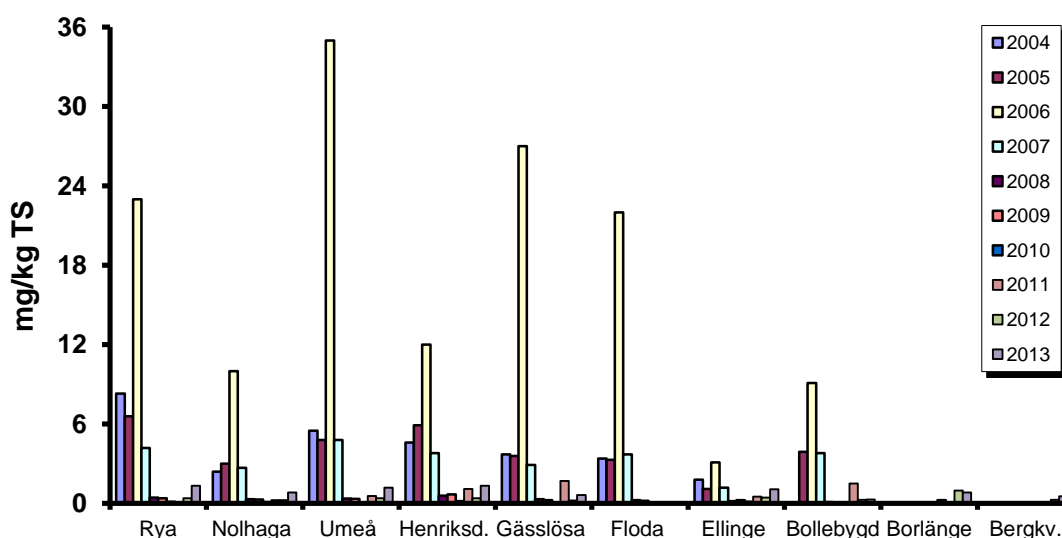
Klorfenoler, Nonyl- och oktylfenoler, Triclosan och Bisfenol A

Utgående vatten

De flesta klorfenoler, oktylfenol och triclosan var under eller nära detektingränsen (0,01 µg/L) i utgående vatten från ARV, Tabell 19. Även nonylfenol var nära detektionsgräns i många prov (0,1 µg/L) men när den detekterades var halterna högre (0,2 – 1,0 µg/L). Bisfenol A detekterades i alla prov (0,2 till 1,3 µg/L).

Slam

År 2012 återfanns enbart pentaklorfenol i ett prov (Bergkvara ARV) och år 2013 detekterades inga klorfenoler i slammet (0,05 mg/kg TS). Nonyl- och oktylfenol samt triklosan detekterades i alla ARV, Tabell 20. Bisfenol A detekterades i hälften av slammen från 2012, men bara i två från 2013 (Ryaverket och Umeå). Figur 22 visar halter av triclosan i slam från år 2004-2013.

Figur 22. Triclosanhalter (år 2004-2013) i avloppsreningsverksslam.

Tabell 19. Klorfenoler, 4-NP, 4-t-OP, bisfenol A och triclosan i vatten från 2012-2013 (µg/L).

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
2-monoCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
3-monoCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
4-monoCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	0,011	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,6-diCP	0,011	< 0,01	< 0,01	0,015	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,4+2,5-diCP	0,015	0,012	< 0,01	0,033	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,3-diCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
3,5-diCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
3,4-diCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,4,6-triCP	0,013	< 0,01	< 0,01	< 0,01	0,028	0,036	0,029	0,015	< 0,01
2,3,5-triCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,4,5-triCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,3,6-triCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
3,4,5-triCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,3,4-triCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,3,5,6- tetraCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,3,4,6- tetraCP	< 0,01	< 0,01	0,015	< 0,01	< 0,01	0,011	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,3,4,5- tetraCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
PentaCP	< 0,01	< 0,01	0,058	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	0,014	< 0,01
4-NP	< 0,10	0,29	< 0,10	< 0,10	< 0,10	< 0,10	< 0,10	< 0,10	< 0,10
4-t-OP	< 0,01	0,029	0,010	0,012	< 0,01	< 0,01	0,012	< 0,01	< 0,01
Triclosan	0,015	< 0,01	0,013	0,013	< 0,01	0,011	< 0,01	0,013	0,017
Bisfenol A	1,3	0,20	0,38	0,70	0,26	0,24	0,26	0,31	0,88
2013									
2-monoCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
3-monoCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
4-monoCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	0,010	0,014	< 0,01
2,6-diCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	0,019	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,4+2,5-diCP	0,015	< 0,01	< 0,01	< 0,01	0,011	< 0,01	0,011	< 0,01	< 0,01
2,3-diCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
3,5-diCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
3,4-diCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,4,6-triCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	0,024	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,3,5-triCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,4,5-triCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,3,6-triCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
3,4,5-triCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,3,4-triCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,3,5,6- tetraCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,3,4,6- tetraCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
2,3,4,5- tetraCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
PentaCP	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
4-NP	< 0,10	0,20	< 0,10	< 0,10	< 0,10	< 0,10	0,99	< 0,10	0,94
4-t-OP	< 0,01	0,016	0,022	0,13	0,022	< 0,01	0,061	< 0,01	0,020
Triclosan	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
Bisfenol A	0,64	0,83	0,60	0,70	0,75	1,1	0,93	0,85	0,39

CP: Klorfenol, 4-NP: 4-nonylfenol, 4-t-OP: 4-t-oktylfenol.

Tabell 20. Klorfenoler, 4-NP, 4-t-OP, bisfenol A och triclosan i slam från 2012-2013 (mg/kg TS).

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
2-monoCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
3-monoCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
4-monoCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,6-diCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,4+2,5-diCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,3-diCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
3,5-diCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
3,4-diCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,4,6-triCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,3,5-triCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,4,5-triCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,3,6-triCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
3,4,5-triCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,3,4-triCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,3,5,6- tetraCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,3,4,6- tetraCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,3,4,5- tetraCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
PentaCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	0,006
4-NP	12	7,2	11	10	7,0	7,6	2,3	11	0,94
4-t-OP	0,37	0,12	0,37	1,2	0,29	0,31	<0,050	0,23	0,012
Triclosan	0,40	0,26	0,39	0,39	0,22	0,45	0,28	0,97	0,26
Bisfenol A	0,43	0,14	0,14	0,32	< 0,05	0,16	< 0,05	< 0,05	< 0,05
2013									
2-monoCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
3-monoCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
4-monoCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,6-diCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,4+2,5-diCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,3-diCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
3,5-diCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
3,4-diCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,4,6-triCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,3,5-triCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,4,5-triCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,3,6-triCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
3,4,5-triCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,3,4-triCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,3,5,6- tetraCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,3,4,6- tetraCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
2,3,4,5- tetraCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
PentaCP	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
4-NP	15	12	9,8	10	7,2	9,1	3,2	4,2	2,2
4-t-OP	0,55	0,31	0,56	2,6	0,46	0,41	0,093	0,15	0,043
Triclosan	1,3	0,84	1,2	1,3	0,63	1,1	0,30	0,82	0,54
Bisfenol A	1,2	<0,01	0,32	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01

CP: Klorfenol, 4-NP: 4-nonylfenol, 4-t-OP: 4-t-oktylfenol.

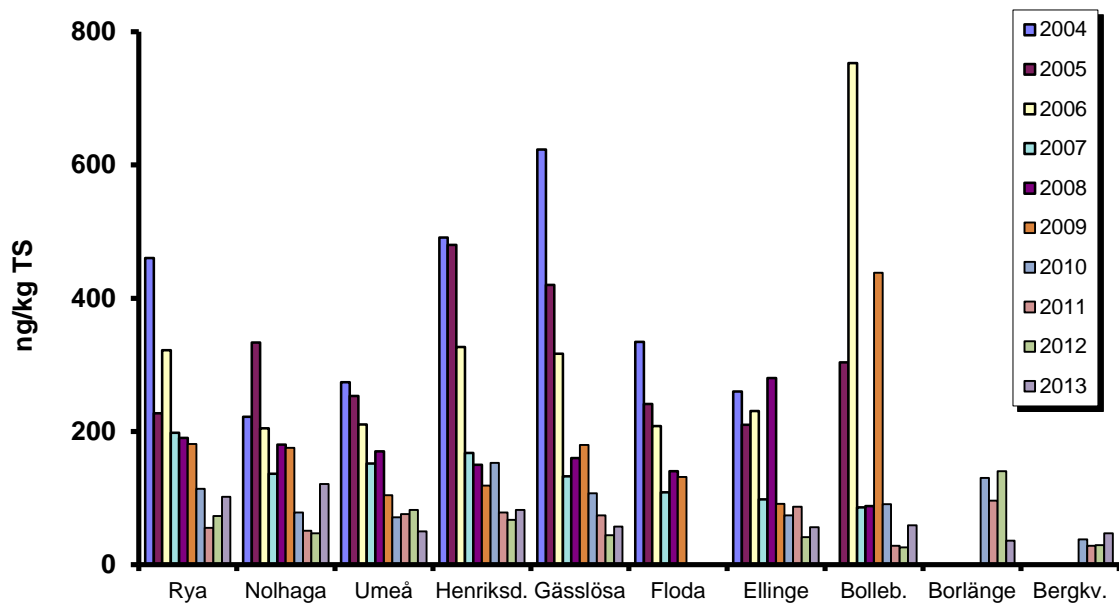
Klorerade dibenso-*p*-dioxiner, dibensofuraner och bifenyler

Slam

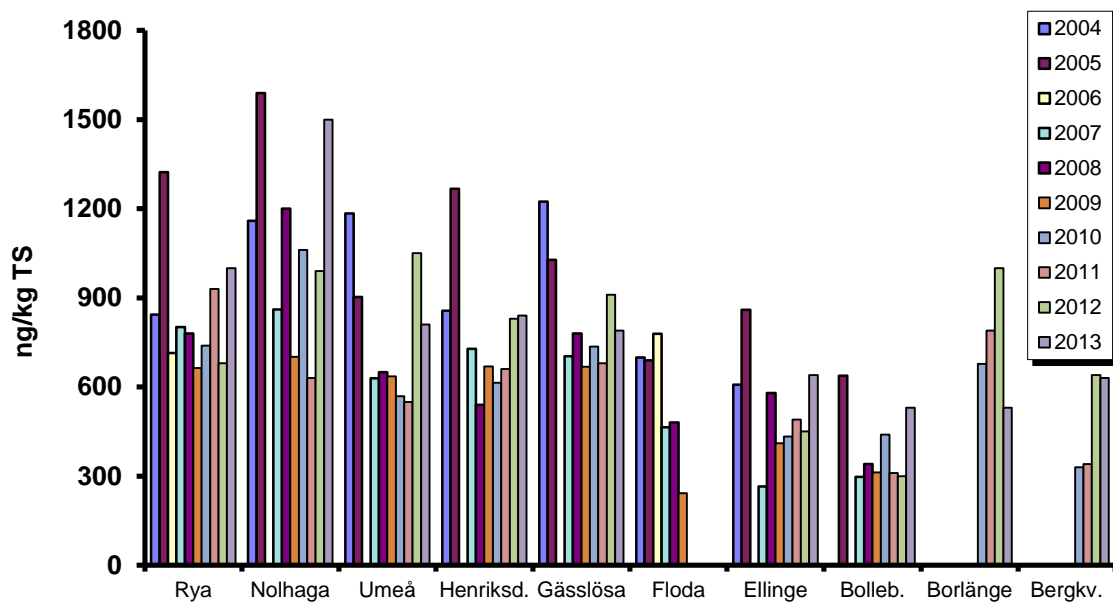
Oktaklordibenso-*p*-dioxiner och -furaner (OCDD/F) återfanns, liksom tidigare år, i de högsta halterna, Tabell 21, och haltvariationen mellan år 2004 och 2013 kan ses i Figur 23 och 24. En minskande tidstrend kan skönjas för OCDF.

Tabell 21. Resultat från 2012 och 2013 års prover, slam, PCDD/F (ng/kg TS).

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
2,3,7,8-TCDD	0,71	0,19	0,12	0,36	0,24	0,24	0,09	0,74	0,17
1,2,3,7,8-PeCDD	1,8	<0,2	0,18	0,40	0,35	0,70	<0,2	2,8	0,37
1,2,3,4,7,8-HxCDD	2,4	0,63	1,2	0,82	0,90	0,64	0,33	2,2	0,35
1,2,3,6,7,8-HxCDD	6,7	3,4	6,6	4,5	3,8	4,1	2,0	6,3	2,2
1,2,3,7,8,9-HxCDD	3,6	1,8	3,2	2,4	1,9	1,9	0,62	2,9	1,1
1,2,3,4,6,7,8-HpCDD	150	140	190	160	160	82	68	240	110
OCDD	680	990	1050	830	910	450	300	1000	640
2,3,7,8-TCDF	3,0	1,5	1,7	2,6	2,2	1,7	0,70	5,1	0,78
1,2,3,7,8-PeCDF	3,8	0,66	0,64	0,93	0,90	0,98	0,41	1,7	0,37
2,3,4,7,8-PeCDF	7,0	1,4	1,8	2,1	1,4	1,6	0,57	2,9	0,92
1,2,3,4,7,8-HxCDF	8,0	1,4	2,0	2,1	1,9	2,1	0,62	3,7	1,1
1,2,3,6,7,8-HxCDF	8,9	1,2	1,7	2,0	1,5	2,7	0,51	2,7	1,0
2,3,4,6,7,8-HxCDF	11	1,4	1,7	1,9	2,4	1,6	0,65	1,9	1,2
1,2,3,7,8,9-HxCDF	3,3	0,70	0,44	0,82	0,88	0,69	0,35	1,0	0,37
1,2,3,4,6,7,8-HpCDF	59	19	40	29	18	24	7,3	40	15
1,2,3,4,7,8,9-HpCDF	4,7	1,0	1,1	1,5	1,5	1,2	<0,5	3,8	0,54
OCDF	73	47	82	67	44	41	26	140	29
2013									
2,3,7,8-TCDD	1,3	5,4	0,17	0,87	0,29	0,56	<0,2	<0,2	0,33
1,2,3,7,8-PeCDD	0,93	<0,2	0,12	0,40	0,53	<0,2	0,57	0,42	<0,2
1,2,3,4,7,8-HxCDD	1,4	0,81	0,85	0,95	1,06	0,94	0,72	0,56	0,82
1,2,3,6,7,8-HxCDD	5,2	4,7	4,5	4,4	3,8	5,1	3,0	2,8	4,7
1,2,3,7,8,9-HxCDD	2,7	2,3	1,7	2,2	1,8	2,1	1,6	1,4	2,7
1,2,3,4,6,7,8-HpCDD	160	210	170	170	140	120	100	95	130
OCDD	1000	1500	810	840	790	640	530	530	630
2,3,7,8-TCDF	3,4	2,5	1,8	3,3	1,8	1,9	1,5	1,2	1,4
1,2,3,7,8-PeCDF	2,0	0,81	0,66	1,3	0,64	0,86	0,64	0,36	0,63
2,3,4,7,8-PeCDF	3,6	1,3	1,3	2,0	1,6	1,7	1,1	0,73	1,3
1,2,3,4,7,8-HxCDF	3,6	2,6	1,5	2,3	1,7	2,4	1,5	1,0	1,5
1,2,3,6,7,8-HxCDF	4,1	1,5	1,2	2,0	1,2	2,1	1,3	0,87	1,3
2,3,4,6,7,8-HxCDF	3,9	1,4	1,2	1,7	1,7	1,6	1,4	1,1	1,7
1,2,3,7,8,9-HxCDF	1,8	0,90	0,70	0,80	0,60	1,2	0,60	0,70	0,70
1,2,3,4,6,7,8-HpCDF	34	23	18	25	18	21	17	11	18
1,2,3,4,7,8,9-HpCDF	2,3	1,5	1,2	1,3	1,5	1,3	<0,5	<0,5	1,2
OCDF	102	121	50	82	57	56	59	36	47

Figur 23. Halter av OCDF (år 2004-2013) i slam från avloppsreningsverken.

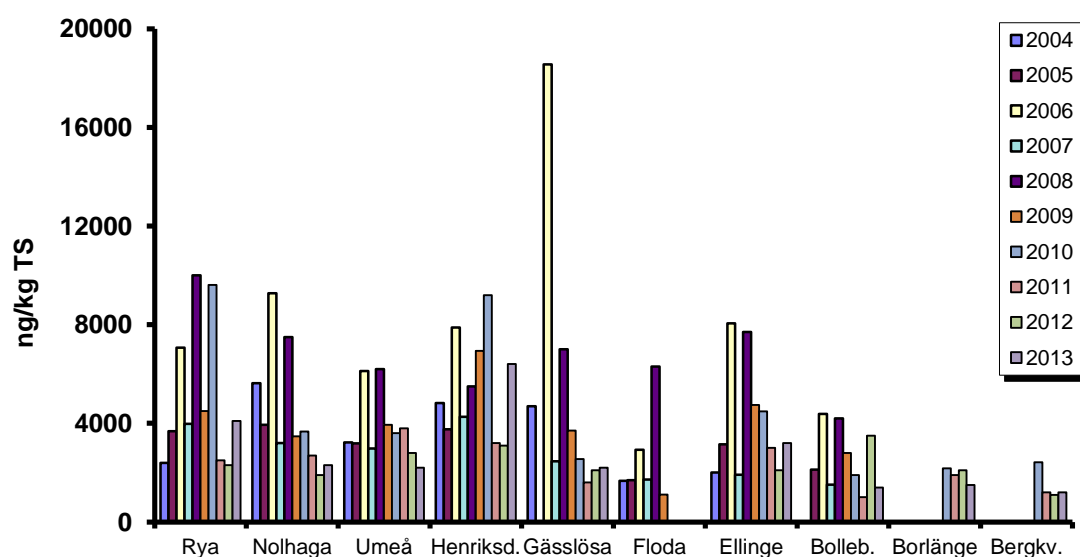
Figur 24. Halter av OCDD (år 2004-2013) i slam från avloppsreningsverken. OCDD ej kvantifierbar i slam från Nolhaga, Umeå, Henriksdal, Gässlösa, Ellinge och Bollebygd år 2006.

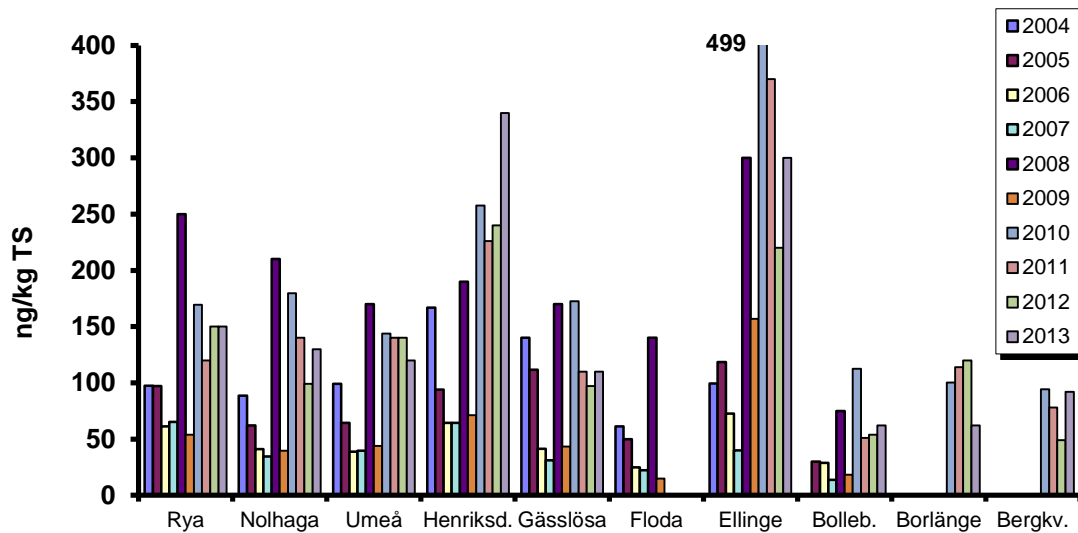
Slamhalter av WHO-PCB kan ses i Tabell 22. Figur 25-28 visar haltvariationen mellan åren 2004-2013 för PCB #118, 77, 126 och 169.

Tabell 22. Resultat från 2012 och 2013 års prover, slam, PCB (ng/kg TS).

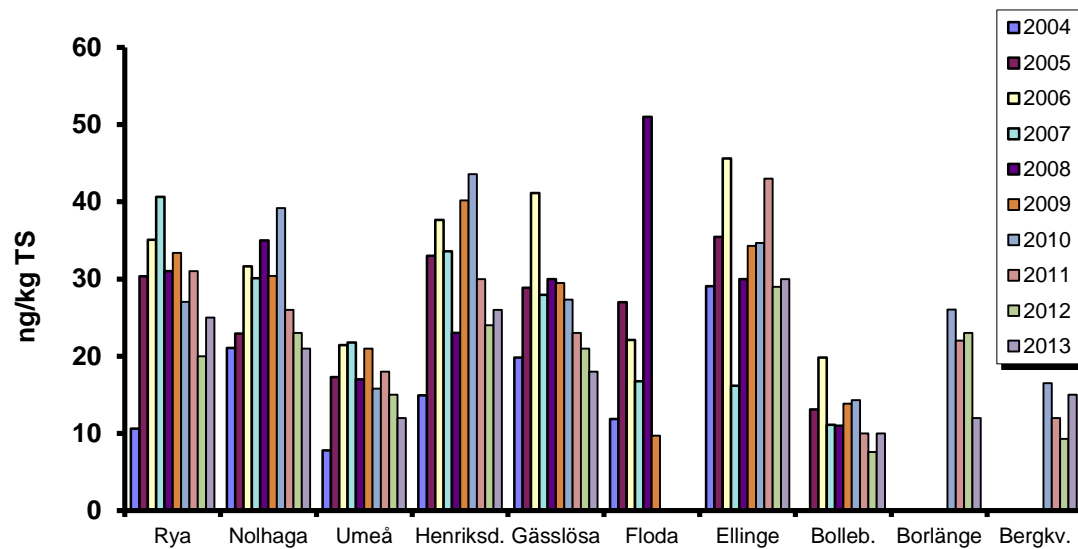
2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
# 105	710	550	870	1000	620	550	840	650	320
# 114	48	36	54	60	50	36	73	40	23
# 118	2300	1900	2800	3100	2100	2100	3500	2100	1100
# 123	38	29	38	50	21	29	33	29	15
# 156	620	590	830	830	680	690	1140	710	420
# 157	94	90	120	120	100	91	146	99	57
# 167	260	260	350	360	320	310	510	310	170
# 189	79	80	120	110	110	100	176	99	61
# 77	150	99	140	240	97	220	54	120	49
# 81	7,6	3,4	6,6	10	3,7	4,3	2	5,1	2,2
# 126	20	23	15	24	21	29	7,6	23	9,3
# 169	1,2	3,8	3,2	3,2	4,4	5,4	3,5	4,2	3,4
2013									
# 105	1300	670	640	1900	640	810	450	610	430
# 114	92	46	75	110	70	43	59	56	31
# 118	4100	2300	2200	6400	2200	3200	1400	1500	1200
# 123	70	42	30	89	26	34	25	39	19
# 156	1000	720	640	1300	710	1100	450	590	330
# 157	160	110	110	250	110	140	76	92	51
# 167	450	320	300	620	270	490	180	270	140
# 189	140	96	110	140	110	170	51	87	33
# 77	150	130	120	340	110	300	62	62	92
# 81	6,3	3,9	5,3	15	4,4	7,1	2,1	3,1	3,3
# 126	25	21	12	26	18	30	10	12	15
# 169	2,4	2,4	2,2	2,8	3,2	3,2	2,6	2,8	2,7

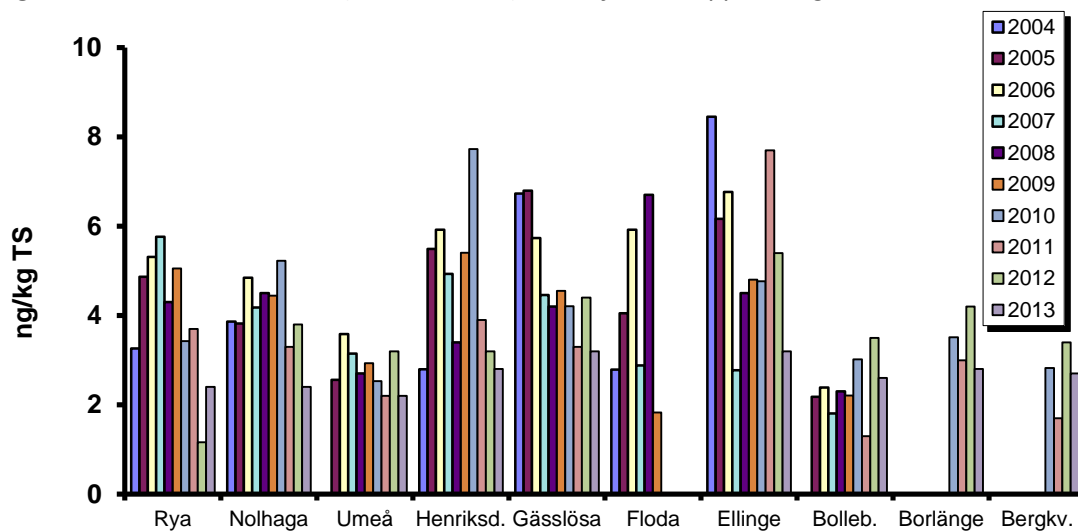
Figur 25. Halter av PCB #118 (år 2004-2013) i slam från avloppsreningsverken.

Figur 26. Halter av PCB #77 (år 2004-2013) i slam från avloppsreningsverken.

Figur 27. Halter av PCB #126 (år 2004-2013) i slam från avloppsreningsverken.

Figur 28. Halter av PCB #169 (år 2004-2013) i slam från avloppsreningsverken.

Metaller

Utgående vatten

Metallerna Ca, Fe, K, Mg, och Na återfanns i betydligt högre halter ($\times 10^3$) än övriga metaller i utgående vatten, Tabell 23, As, Hg och Pb var under respektive detektionsgräns (As, 0,5-1 $\mu\text{g/L}$; Hg, 0,02 $\mu\text{g/L}$; Pb, 0,5 $\mu\text{g/L}$) med undantag för Pb i ett vattenprov per år (Borlänge, 2012; Nolvaga, 2013) samt As i två ARV 2013 (Ryaverket och Bollebygd).

Slam

Resultaten från grundämnesanalysen (metaller) kan ses i Tabell 24. Cu och Zn påvisades i högsta halter medan Cd och Hg förekom i lägsta halter. Vid spridning av avloppsslam på åkermark måste halterna i slammet vara under gränsvärdena i Tabell 25 [8]. År 2013 överskred Hg gränsvädet i flera fall. Även sett över de senaste 10 åren verkar kvicksilverhalterna vara förhöjda under 2013 (Figur 29). Halterna av Cd minskar dock över tid, Figur 30.

Tabell 23. Resultat från 2012 och 2013-års prover, utgående vatten, metaller.

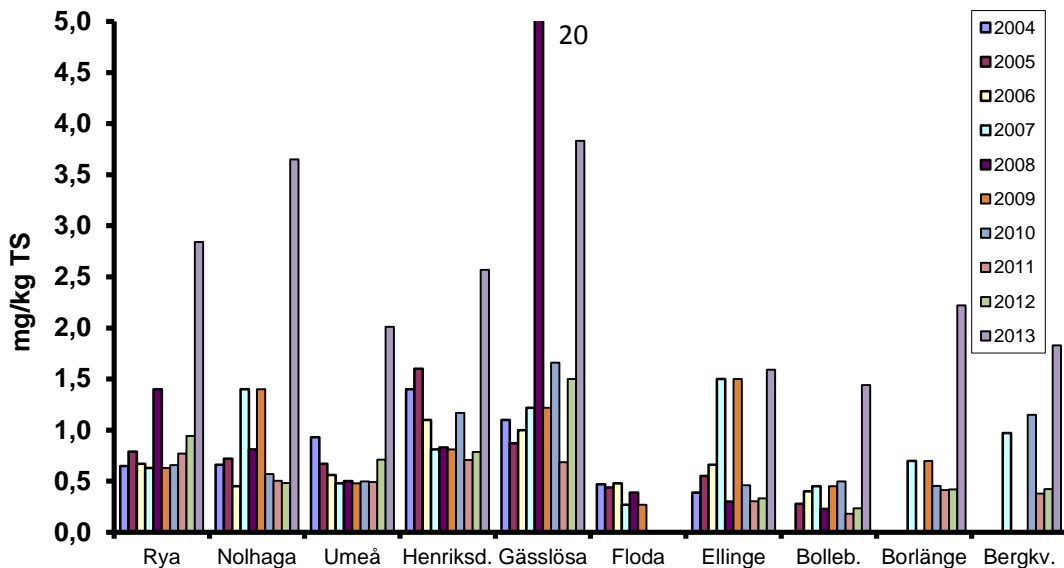
2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
Ca (mg/L)	25,9	28	31,9	42,3	29,3	49,6	18,1	56,1	47,1
Fe (mg/L)	0,227	0,0899	0,751	0,184	0,0594	1,21	0,0575	1,78	0,139
K (mg/L)	13,5	10,8	33,4	13,8	10,2	55,8	12,2	12,3	13,4
Mg (mg/L)	4,89	5,20	5,02	6,72	3,61	6,31	4,45	7,06	8,22
Na (mg/L)	59,1	37,5	51,1	45,6	36,4	63,5	38,9	27,9	53,7
Al (µg/L)	90,3	775	15,2	14,4	275	<10	1500	131	1070
As (µg/L)	<1	<0,5	<0,7	<0,5	<0,5	<0,6	<0,7	<0,5	<0,5
Ba (µg/L)	5,61	14,0	8,00	2,97	15,2	6,95	8,80	26,3	29,3
Cd (µg/L)	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
Co (µg/L)	0,566	0,348	3,11	1,80	0,337	0,685	0,589	0,378	1,24
Cr (µg/L)	<0,9	<0,9	<0,9	6,52	<0,9	<0,9	<0,9	<0,9	2,29
Cu (µg/L)	10,4	7,44	3,89	5,71	3,73	8,52	12,4	10,0	9,77
Hg (µg/L)	<0,02	<0,02	<0,02	<0,02	<0,02	<0,02	<0,02	<0,02	<0,02
Mn (µg/L)	49,1	77,2	146	51,5	64,2	76,7	97,8	99,1	198
Mo (µg/L)	1,26	0,668	0,81	1,82	1,14	<0,5	<0,5	2,18	0,644
Ni (µg/L)	3,06	1,82	10,7	5,16	1,26	2,03	1,65	1,88	6,85
Pb (µg/L)	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	0,87	<0,5
V (µg/L)	0,430	0,285	<0,2	0,266	<0,2	0,511	<0,2	3,00	0,489
Zn (µg/L)	16,2	22,5	14,5	25,5	18,1	25,7	10,6	27,1	20,5
2013									
Ca (mg/L)	26,0	14,6	23,5	37,8	27,4	46,1	22,5	51,9	49,3
Fe (mg/L)	0,661	0,110	0,652	0,486	0,0454	1,73	0,0429	0,559	0,0921
K (mg/L)	17,6	17,3	29,3	19,6	18,4	62,8	22,9	19,6	17,5
Mg (mg/L)	6,58	3,82	4,23	6,89	3,81	6,15	5,82	4,98	8,81
Na (mg/L)	121	87,5	63,8	68,8	75,2	87,7	74,4	55,4	79,7
Al (µg/L)	36,3	533	15,1	11,4	402	19,6	770	13,7	557
As (µg/L)	0,510	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	0,596	<0,5	<0,5
Ba (µg/L)	2,63	9,83	3,22	2,31	8,42	7,00	4,71	13,4	22,0
Cd (µg/L)	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05	<0,05
Co (µg/L)	1,15	0,240	4,43	2,5	0,470	0,539	0,247	0,586	0,822
Cr (µg/L)	3,76	3,76	2,41	2,36	1,35	<0,9	3,28	1,19	1,00
Cu (µg/L)	13,9	19,1	8,49	4,53	8,47	7,00	7,29	9,94	10,2
Hg (µg/L)	<0,02	<0,02	<0,02	<0,02	<0,02	<0,02	<0,02	<0,02	<0,02
Mn (µg/L)	45	147	144	58	147	46,5	8,82	80,9	235
Mo (µg/L)	0,904	<0,5	<0,5	1,53	0,831	<0,5	<0,5	3,00	<0,5
Ni (µg/L)	5,19	4,14	12,1	6,31	2,04	2,21	2,81	3,41	6,65
Pb (µg/L)	<0,5	1,08	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5
V (µg/L)	0,386	<0,2	<0,2	<0,2	<0,2	0,718	<0,2	0,5	0,505
Zn (µg/L)	4,87	134	12,7	21,4	19,7	35,1	17,0	11,8	4,69

Tabell 24. Resultat från 2012 och 2013-års prover, slam, metaller (mg/kg TS).

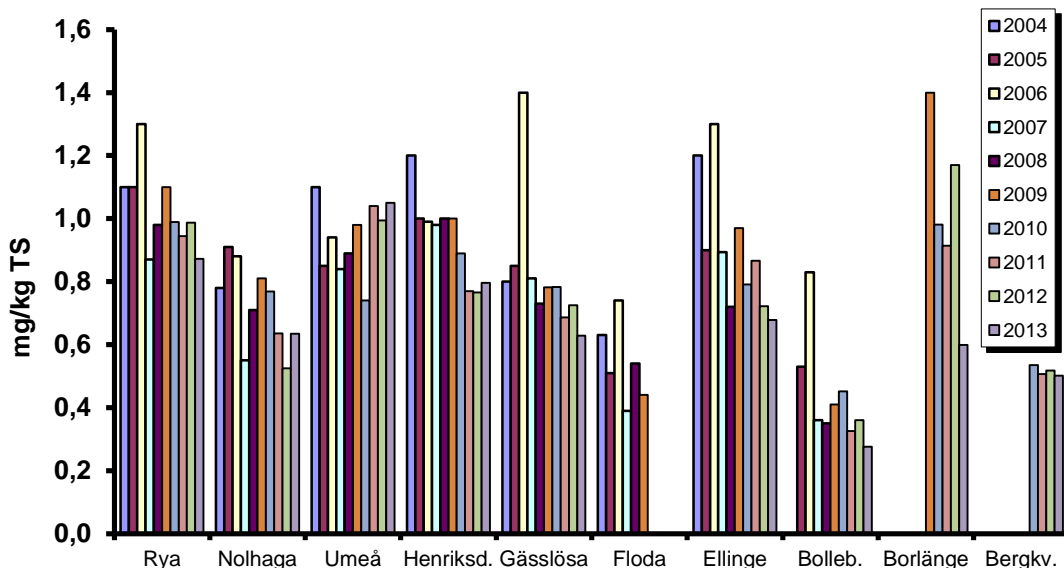
2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
As	4,32	5,00	4,67	3,83	2,60	3,88	1,18	2,38	1,44
Cd	0,987	0,525	0,994	0,766	0,725	0,722	0,360	1,17	0,518
Co	6,65	4,18	8,36	6,10	2,90	3,19	1,30	3,64	1,83
Cr	30,5	70,9	22,5	21,6	30,7	26,7	12,9	21,1	18,3
Cu	487	261	152	376	265	269	87,5	365	249
Hg	0,944	0,483	0,711	0,787	1,50	0,333	0,234	0,42	0,424
Ni	24,3	14,1	30,1	22,0	13,3	17,6	5,70	13,4	6,99
Pb	34,5	19,4	15,6	23,2	17,1	16,2	4,57	26,8	13,8
V	27,8	50,7	16,7	19,9	10,9	20,9	6,42	44,9	5,69
Zn	703	475	585	568	550	423	215	671	348
2013									
As	3,56	2,17	3,07	3,94	2,32	4,27	1,80	1,45	2,43
Cd	0,872	0,634	1,05	0,796	0,628	0,678	0,276	0,599	0,501
Co	7,65	3,07	8,52	7,03	3,48	3,03	1,64	1,69	2,35
Cr	23,1	16,9	19,8	22,7	28,1	28,0	11,8	9,77	28,3
Cu	412	317	117	398	286	372	122	288	248
Hg	2,84	3,65	2,01	2,57	3,83	1,59	1,44	2,22	1,83
Ni	24,9	14,3	25,5	22,9	12,9	18,0	9,01	10,2	11,1
Pb	21,5	13,2	13,5	21,7	14,0	24,5	5,81	12,8	9,45
V	18,7	9,92	12,6	18,6	6,73	20,2	3,42	12,8	5,66
Zn	562	438	496	505	433	399	261	341	504

Tabell 25. Gränsvärden för metaller i slam [8].

	Maximal metallhalt i slam, mg/kg TS
Cd	2
Cr	100
Cu	600
Hg	2,5
Ni	50
Pb	100
Zn	800

Figur 29. Halter av kvicksilver (år 2004-2013) i slam från avloppsreningsverken.

Figur 30. Halter av kadmium (år 2004-2013) i slam från avloppsreningsverken.

Organotennföreningar

Utgående vatten

Monobutyltenn (alla ARV) var den enda organotennföreningen (OT) som var detekterbar i alla utgående vatten år 2012 och 2013, Tabell 26. Dibutyltenn detekterades i vatten från Ryaverket 2012. Övriga OTs var under detektionsgränsen i alla prover, 1 ng/L.

Slam

Mono- och dibutyltenn samt monooktyltenn påvisades i högre halter än tributyltenn och dioktyltenn i alla ARV, år 2012 och 2013, se Tabell 27. De tre fenyltennföreningarna, tetrabutyltenn och tricyklohexyltenn förekom i halter under detektionsgränsen. Haltvariationer mellan åren 2004 och 2013 av de tre butyltennföreningarna kan ses i Figur 31-33.

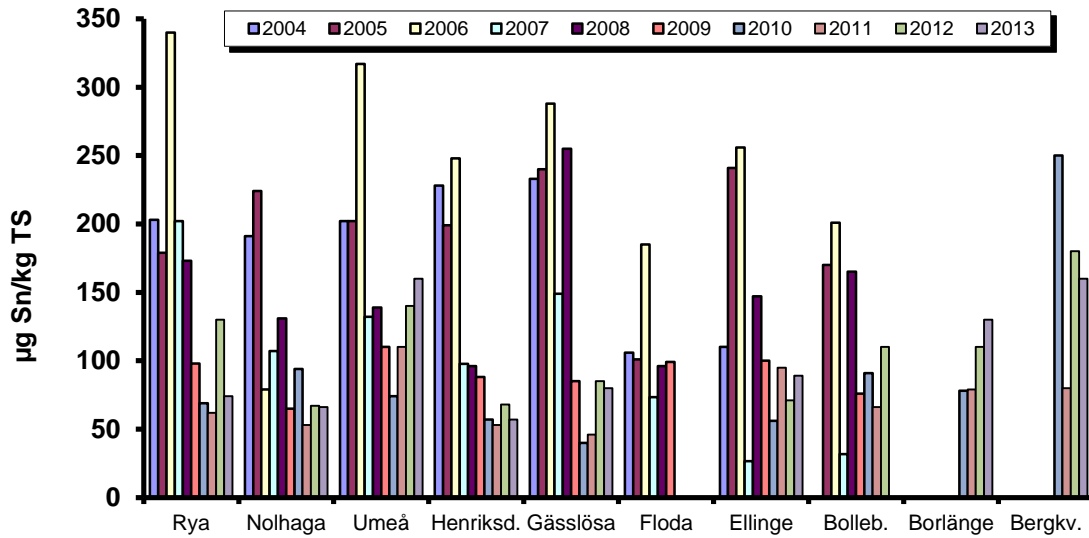
Tabell 26. Resultat från 2012-2013 års prover, utgående vatten, organotennföreningar (ng/L).

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
MonoBT	11	1,5	2,6	2,7	2,4	1,9	2,4	3,5	8,1
DiBT	2,3	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
TriBT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
TetraBT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
MonoOT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
DiOT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
TricykloHT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
MonoPhT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
DiPhT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
TriPhT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
2013									
MonoBT	2,3	4,5	2,4	1,5	2,3	2,3	2,9	3,0	1,3
DiBT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
TriBT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
TetraBT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
MonoOT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
DiOT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
TricykloHT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
MonoPhT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
DiPhT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
TriPhT	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0

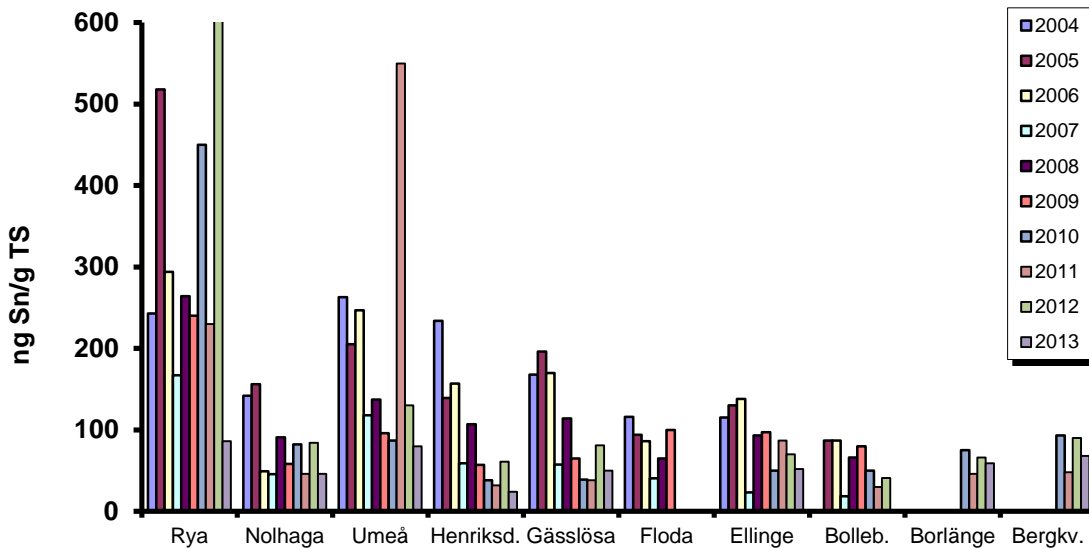
Tabell 27. Resultat från 2012-2013 års prover, slam, organotennföreningar (µg/kg TS).

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
MonoBT	130	67	140	68	85	71	110	110	180
DiBT	720	84	130	61	81	70	41	66	90
TriBT	11	4,8	5,4	5,1	5,0	<5,0	<5,0	5,3	4,5
TetraBT	<4,0	<4,0	<4,0	<4,0	<5,0	<5,0	<5,0	<4,0	<1,0
MonoOT	15	12	24	13	20	10	26	19	43
DiOT	8,6	9,9	8,1	6,7	17	7,5	13	9,1	9,5
TricykloHT	<4,0	<4,0	<4,0	<4,0	<5,0	<5,0	<5,0	<4,0	<2,0
MonoPhT	<4,0	<4,0	<4,0	<4,0	<5,0	<5,0	<5,0	<4,0	<6,0
DiPhT	<4,0	<4,0	<4,0	<4,0	<5,0	<5,0	<5,0	<4,0	<2,0
TriPhT	<4,0	<4,0	<4,0	<4,0	<5,0	<5,0	<5,0	<4,0	<2,0
2013									
MonoBT	74	66	160	57	80	89	n.m.	130	160
DiBT	86	46	80	24	50	52	n.m.	59	68
TriBT	6,6	20	3,8	3,2	3,7	3,2	n.m.	<5,0	<5,0
TetraBT	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	n.m.	<5,0	<5,0
MonoOT	15	18	20	14	17	21	n.m.	21	36
DiOT	3,0	8,3	7,1	7,7	10	7,2	n.m.	<20	<20
TricykloHT	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	n.m.	<10	<10
MonoPhT	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	n.m.	<20	<20
DiPhT	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	n.m.	<20	<20
TriPhT	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	<3,0	n.m.	<20	<20

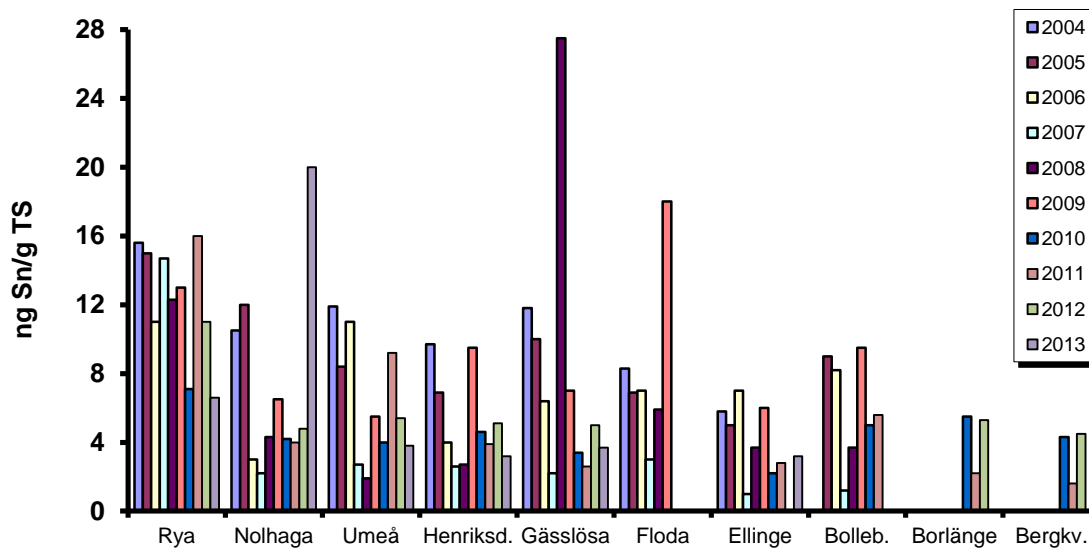
BT = Butyltenn, OT = oktyltenn, HT = Hexyltenn, PhT = Fenyltenn. N.m.: ej analyserat pga materialbrist.

Figur 31. Monobutyltennhalter (MBT) i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013.

Figur 32. Dibutyltennhalter (DBT) i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013.

Figur 33. Tributyltennhalter (TBT) i avloppsreningsverken (slam) år 2004-2013.

Siloxaner

Slam

Tabell 28 sammanfattar nomenklaturen för siloxaner och Tabell 29 och 30 redovisar halter av siloxaner i avloppsreningsverksslam år 2012-2013. Halterna av cykliska metylsiloxaner (främst D5) var betydligt högre än halterna av linjära siloxaner. Siloxanhalter i avloppsslam, åren 2004-2011, redovisas i Figur 34-36. De är relativt konstanta eller svagt avtagande. Halterna av linjära metylsiloxaner var lägre, men halterna ökar med tid. Figur 37 visar tidstrenden för MD3M.

Tabell 28. Nomenklatur siloxaner.

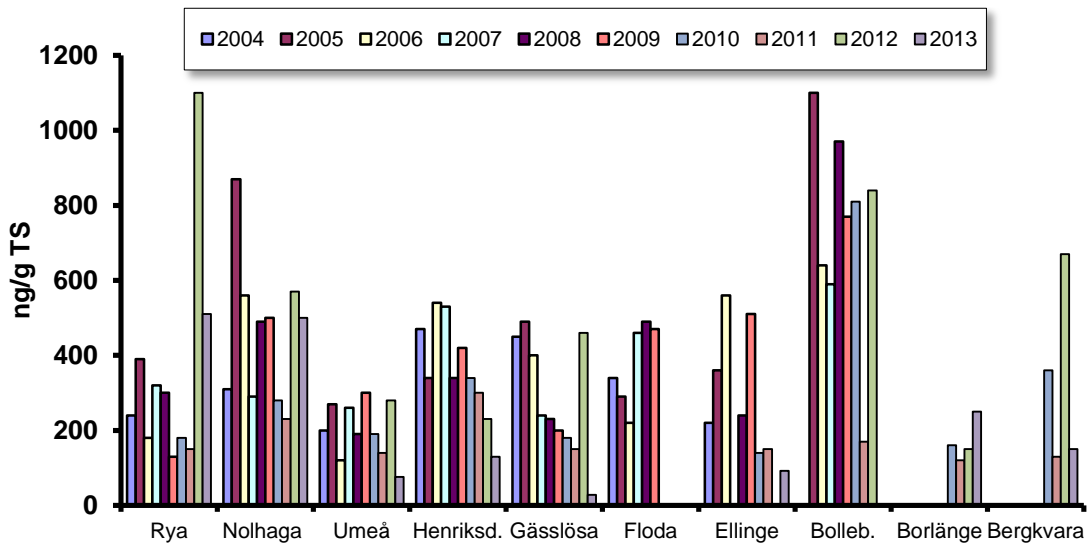
D4	Oktametylcyklotetrasiloxan
D5	Dekametylcyklopentasiloxan
D6	Dodekametylcyklohexasiloxan
MM	Hexametyldisiloxan
MDM	Oktametyltrisiloxan
MD2M	Dekametyltetrasiloxan
MD3M	Dodekametylpentasiloxan

Tabell 29. Resultat från 2012-års prover, slam, siloxaner (ng/g TS).

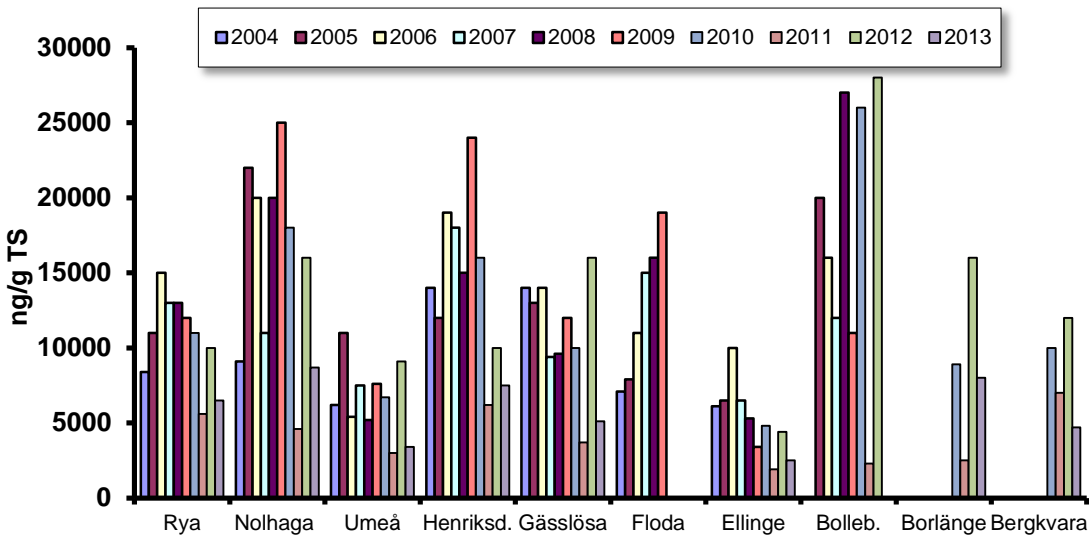
	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
D4	1100	570	280	230	460	<24	840	150	670
D5	10000	16000	9100	10000	16000	4400	28000	16000	12000
D6	1900	3900	1900	1700	3900	810	3600	2300	3900
MM	4,0	2,8	0,9	2,9	1,5	1,8	8,2	3,4	0.58
MDM	21	48	20	26	18	7,7	100	9,4	79
MD2M	77	210	52	80	120	36	240	42	120
MD3M	250	810	200	260	500	130	560	370	480
Summa D4-D6	13000	20000	11000	12000	20000	5200	32000	18000	16000
Summa MM-MD3M	350	1100	270	370	640	170	900	420	680

Tabell 30. Resultat från 2013-års prover, slam, siloxaner (ng/g TS).

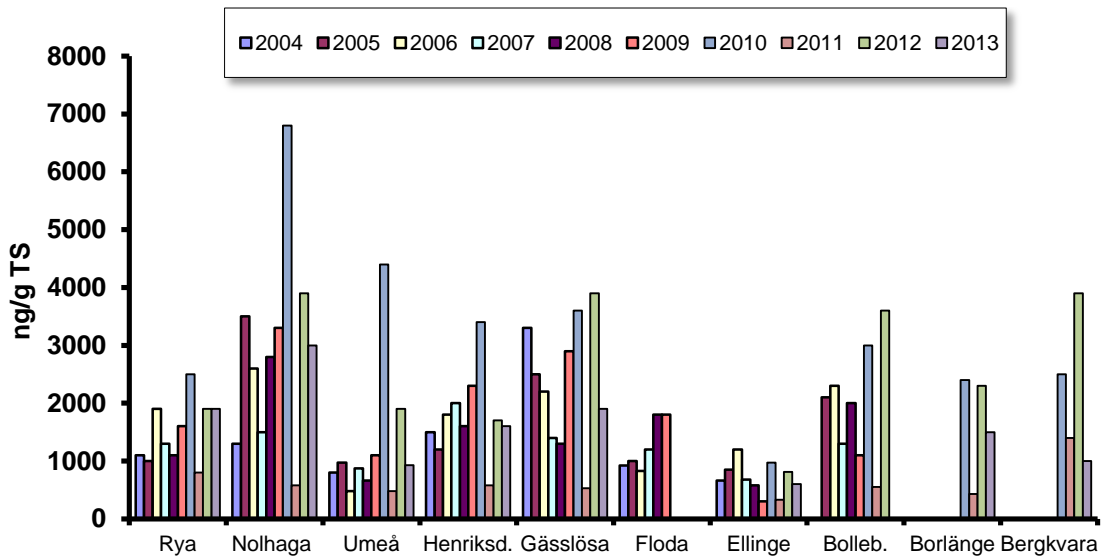
	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
D4	510	500	76	130	28	92	n.m.	250	150
D5	6500	8700	3400	7500	5100	2500	n.m.	8000	4700
D6	1900	3000	930	1600	1900	600	n.m.	1500	1000
MM	<0.3	0.53	<0.3	<0.3	<0.3	<0.3	n.m.	19	0.73
MDM	37	67	12	30	18	9,0	n.m.	58	41
MD2M	68	140	31	67	57	29	n.m.	49	37
MD3M	270	530	120	220	300	81	n.m.	210	140
Summa D4-D6	8900	12000	4400	9100	7000	3200	n.m.	9700	5800
Summa MM-MD3M	380	740	160	320	370	120	n.m.	320	220

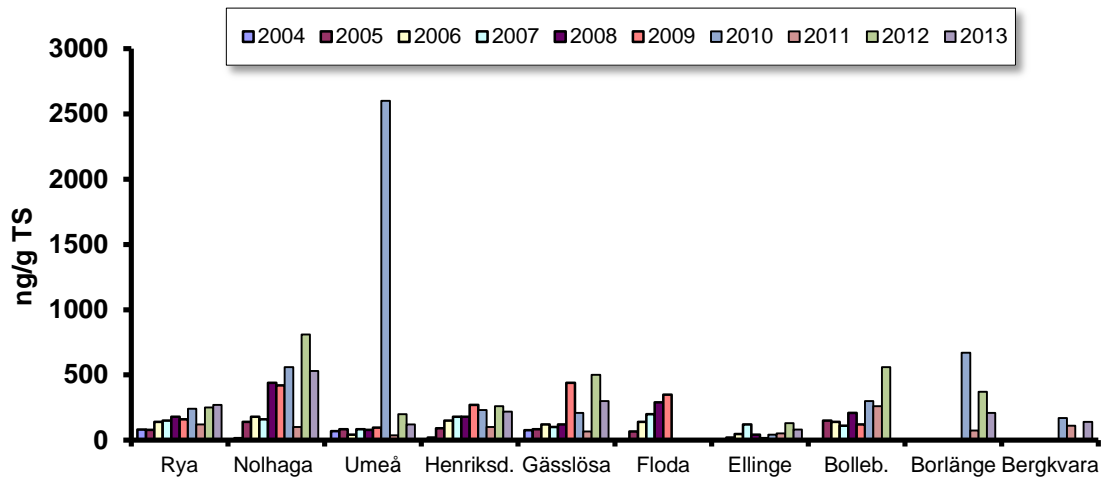
Figur 34. Oktametylcyclotetrasiloxan (D4) i avloppsreningsverksslam år 2004-2013.

Figur 35. Dekametylcyklopentasiloxan (D5) i avloppsreningsverksslam år 2004-2013.

Figur 36. Dodekametylcyklohexasiloxan (D6) i avloppsreningsverksslam år 2004-2013.

Figur 39. Dodekametylpentasiloxan (MD3M) i avloppsreningsverksslam år 2004-2013.

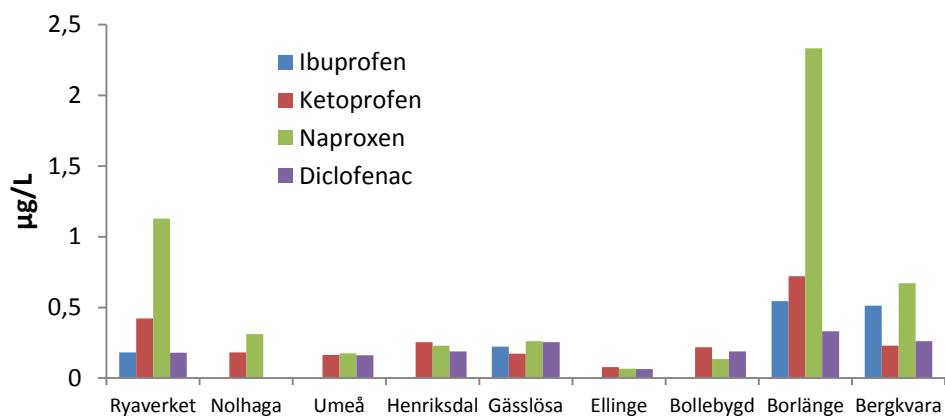
NSAID's (Non steroidal anti-inflammatory drugs)

Utgående vatten

Tabell 31 och Figur 38 redovisar halter av NSAID's (ibuprofen, ketoprofen, naproxen och diclofenac) i vatten från år 2012 och 2013. Halterna varierat mycket mellan reningsverk och år.

Tabell 31. Resultat från 2012-2013 års prover, utgående vatten, NSAID's (ng/L).

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
Ibuprofen	<100	<100	<100	<100	<100	<100	<100	<100	<100
Ketoprofen	<100	<100	<100	<100	<100	<100	<100	<100	<100
Naproxen	153	<100	<100	<100	<100	<100	244	<100	192
Diclofenac	152	115	<100	<100	<100	181	299	166	118
2013									
Ibuprofen	182	<100	<100	<100	222	<100	<100	544	512
Ketoprofen	423	182	165	255	174	79	218	720	229
Naproxen	1130	312	176	229	261	66	134	2330	671
Diclofenac	180	< 100	162	189	254	64	189	331	261

Figur 38. NSAID's i utgående vatten från ARV, år 2013.

Myskämnen

Utgående vatten

Tabell 32 och Figur 39 redovisar halter av myskämnen, nitro (musk ketone och musk xylene) och polycykliska (galoxolide, HHCB, och tonalide, AHTN) i utgående vatten 2012-2013. Halterna av polycykliska musk var generellt mycket högre än halterna av nitromusk. Nitromyskämnen har på senare tid blivit ersatta av de polycykliska, vilket förmodligen avspeglas i dessa resultat.

Slam

Tabell 33 redovisar halter av myskämnen i avloppsreningsverksslam 2012 och 2013. Även här dominerar polycykliska musk över nitromusk.

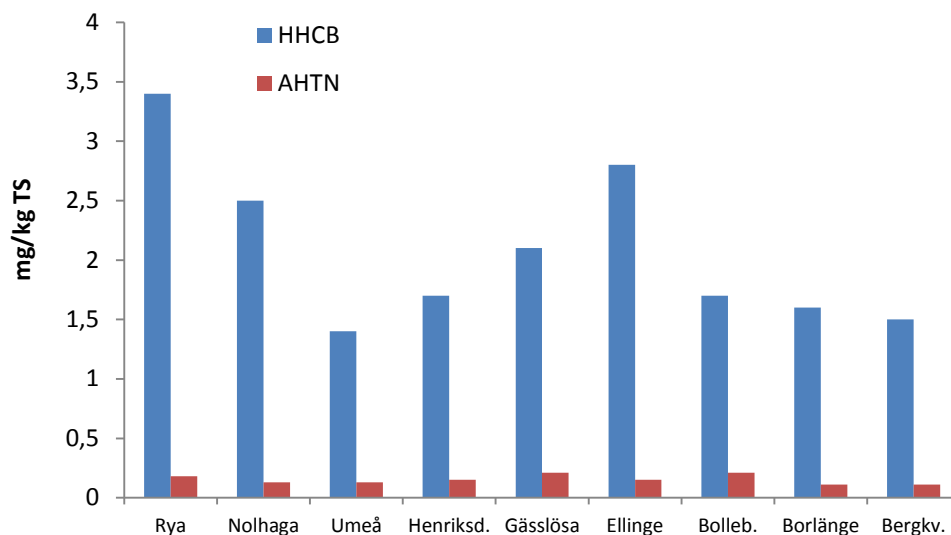
Tabell 32. Resultat från 2012-2013 års prover, utgående vatten, myskämnen (ng/L).

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
Musk Ketone	1,9	3,3	3,5	6,9	2,5	1,3	4,1	2,5	3,9
Musk Xylene	<DL	1,0	<DL	0,5	<DL	<DL	0,7	<DL	1,1
Galoxolide (HHCB)	240	90	200	250	210	60	200	220	370
Tonalide (AHTN)	51	40	53	81	50	14	35	53	68
2013									
Musk Ketone	2,2	3,9	2,1	3,6	2,7	1,5	2,7	2,5	1,1
Musk Xylene	0,7	1,5	1,4	0,9	1,5	<DL	<DL	0,6	1,1
Galoxolide (HHCB)	260	70	240	200	290	140	410	350	390
Tonalide (AHTN)	22	16	15	19	14	13	23	17	14

Tabell 33. Resultat från 2012-2013 års prover, slam, myskämnen (mg/kg TS).

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
Musk Ketone	<DL	<DL	<DL	<DL	<DL	0,0005	0,0010	<DL	<DL
Musk Xylene	<DL	<DL	<DL	<DL	<DL	<DL	0,0012	0,0007	0,0010
Galoxolide (HHCB)	4,1	2,3	2,5	2,2	1,3	1,6	2,1	1,2	1,2
Tonalide (AHTN)	0,13	0,076	0,12	0,18	0,10	0,066	0,14	0,10	0,10
2013									
Musk Ketone	0,0008	0,0006	<DL	0,0007	0,0006	0,0016	0,0020	0,0006	0,0009
Musk Xylene	<DL	0,0005	<DL	<DL	0,0006	<DL	0,0009	<DL	<DL
Galoxolide (HHCB)	3,4	2,5	1,4	1,7	2,1	2,8	1,7	1,6	1,5
Tonalide (AHTN)	0,18	0,13	0,13	0,18	0,21	0,15	0,21	0,11	0,11

DL = 0,0005

Figur 39. Galoxolide (HHCB) och tonalide (AHTN) i slam från ARV, år 2013.

Östrogena och androgena effekter

Utgående vatten

Östrogena effekter kunde uppmätas och kvantifieras i utgående vatten från Ryaverket, Gässlösa, Bollebygd och Bergkvara under både 2012 och 2013 (Tabell 34). Effekter kunde också uppmätas i vatten från Nollhaga, 2012 och Umeå, 2012 samt Borlänge, 2013. Däremot kunde inga östrogena effekter uppmätas i vatten från Henriksdal och Ellinge. Nivåerna varierade mellan 0,34 och 6,4 ng östradiolekvivalenter per liter.

Tabell 34. Resultat från 2012-års prover, utgående vatten, biotester,

2012	Rya- verket	Nol- haga	Umeå	Henriks- dal	Gäss- lösa	Ellinge	Bolle- bygd	Bor- länge	Berg- kvara
Östrogen effekt (ng E2/L)	3,4	< 0,1	< 0,1	< 0,1	0,57	< 0,1	2,7	2,9	0,6
2013									
Östrogen effekt (ng E2/L)	0,44	0,46	0,34	< 0,1	1,7	< 0,1	6,4	< 0,1	1,8

E2 = östradiolenheter.

Referenser

1. Naturvårdsverket, Sverige, *Miljöövervakning av slam, Redovisning av resultat från 2004-2006 års provtagningar*, 2007.
2. Naturvårdsverket, Sverige, *Miljöövervakning av slam, Redovisning av resultat från 2007 års provtagning*, 2008.
3. Naturvårdsverket, Sverige, *Miljöövervakning av slam, Redovisning av resultat från 2008 års provtagning (inklusive en sammanställning av åren 2004-2008)*, 2010.
4. Naturvårdsverket, Sverige, *Miljöövervakning av slam, Redovisning av resultat från 2009 års provtagning (inklusive en sammanställning av åren 2004-2009)*, 2011.
5. Miljörapporter år 2009.
6. Naturvårdsverket, Sverige, *Organofosfater i svensk miljö*, 2005.
7. Kemikalieinspektionen, Sverige, 2006.
8. Svensk författningssamling. Förordning 1998:944.
9. Ulrika Olofsson, Anders Bignert, Peter Haglund, Time-trends of metals and organic contaminants in sewage sludge, *Water Research* 46:4841-4851, (2012).